

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIEŇČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. júna 1880.

Číslo 6.

Lalija.

Povešť od *Vajanského*.

(Pokračovanie.)

VI.

Branský nenašiel Annu v letohrade, zato ale kopy hostí, prichádzajúcich z neďalekých kúpeľov. Za letohradom pod košatými kaštanami stála veľká tabuľa, hudba hrala — žilo sa veselo a bujno ako nikdy. Luxus Záhajského riastol, Apolonia blýskala sa v hodbáboch a diamantoch, hostia sa tak množili, že počali sami sebe zavádzať na dosť obširnom priestranstve. Veď je to konečne nie div: naše pomery a rozmery našich domov nie sú stvorené pre takéto spoločnosti a takýto život. Vznesení hostia, ktorí navštívili Záhajského (a to je iste, že sa na štyri míle v okruhu nikto nezblížil k Záhajskému, aby nebol jeho hosťom), opúšťali dom jeho v divnom pociť: žasli nad skvelosťou pohostinstva, vtesnaného do úzkeho priestranstva; cudzinci nevedeli to už nijak pochopiť, iba jeden profesor z Vratislavy, Nemček to chudý a suchý, zasaťpal pod riedky belavý fúz: „polnische Wirthschaft.“

Branský prešiel nemo cez dav hostí a vyšiel hore vinicou k filagorii, zkadial sa beľaly snahobiele šaty diev, ktorých celý veniec našiel na ladnom tomto miestečku, čo ho skoro zkonfundovalo. Mladí páni v tých najstrakatejších šatách dvorili devám. Branský navrhol prechádzku, načo spoločnosť privolila.

Z prechádzky utvoril sa improvisovaný výlet. Hora „Dubina“ ležala asi pol hodiny

od filagorie a pozostávala vzdor svojmu menu z mladých bukov. Národ náš je konservatívny v menách, on menuje na pr. studničku „pod dubom“ ešte vtedy, keď už z duba dávno niet ani len pamiatky a nad studničkou rozprestiera haluze jaseň alebo lipa.

Spoločnosť stúpala vo veselom rozhovore dolu dolinkou. Masloň bol neodbytný: vozdy sa vrtel okolo Anny a Branský sa už počal hneváť, že nemôže k Anne tak rieknúť prístupíť, aby sa dozvedel o príčine večerajšieho listu.

V príjemnej kotline, stínnej a vonnej, rozložila sa spoločnosť táborm. Do letohradu dali odkázať, že neprijdú na obed, ale že aby jim poslali potravu do hory. O hodinu počali aj druhí hostia rad radom fahať sa do Dubiny, tak že za krátky čas bol letohrad prázdny až na Haštala, ktorý zaspal v zahradnom stolci, a Kaprossyho, ktorý bol zakliatym nepriateľom „hlúpeho cigánčenia,“ jako menoval výlety. Samo sebou rozumie sa, že za hostími prišla prepaš sluhov a vozov s potravou, stolcami a všakovým náradím. A veru to bol milý a skvelý pohľad na túto rozpustilo-veselú spoločnosť. Tarkavé šatstvo, opliecka, vysoké sáry, ostrohy a kalpaky sa o mnoho lepšie vynímaly vo svobodnej hore jako na vyleštených parketoch. Aj tá plnoústa reč vynímala sa prirodzenejšie v svobodnom. Hudba ťumela

horou a do nej sa miešal rozhovor, cvengot pohárov a výstrely z pušiek a pištoľí.

Branský podišiel k Anne, ktorá práve za neprázdnená bola vitím veľkého venca z hôrných kvetín.

„Som k vašim rozkazom,“ hovoril temným hlasom a lahol na bujný svetlo-zelený mach; „nechal som dôležité práce, abych vyhovel vášmu pozvaniu.“

„Písala som vám v úzkostnom okamžení — avšak už to prešlo. V srdci ženskom zabúri divný pocit, keď ona vidí pred sebou kľačať muža a prosíť ju o lásku, o ruku. To sa mi prihodilo včera — chcela som radu od vás. Na večer som sa trochu utíšila a porovnala vec aj bez vás. Podala som Masloňovi ruku na znak svojho privolenia. A teraz je všetko dobre.“

Hlava Branského klesla do podporetej na lakeť ruky. Jeho oko uprelo sa silno na tvár Anny. Hladel a neveril! Je to možné, aby Anna takto rozprávala? Je to koketeria, je to pravda?

„A čo riekol na to váš tuteur?“

„Masloň ma prosil, abych nehovorila pred ním o tom. A práve to ma tlačí!“

„Tak ste sa teda odovzdaly do ramien pána Masloňa bezpodmienečne, láskyplne a s úplnou dôverou?“

„Slúbila som ruku mladému mužovi, ktorý kľačal u nôh mojích blady a zničený. Jeho hlas sa triasol, v očiach svietila sa prosba, oddanosť a láska. Zvífazel. Nepýtam od vás rady, ale prosím vás, aby ste sa stal mlčanlivým dôverníkom mojím v tejto veci.“

„Vy znáte moje myšlienky o Masloňovi. Nedarmo som sa vyslovil pred vami tak ostro o ňom; ja som už vtedy zbadal, že stanete sa onedlho žertvou svojej vlastnej márnosti. Že to pôjde tak rýchlo, nevedel som. Už ako vidím, neskoré by boli moje rady, neskoré a daromné prejavenie môjho bólu nad vašim rýchlym a samostatným riešením tejto pre vás a asnáď aj pre iných veľavážnej otázky. Jako sirota máte väčšie právo k istej samostatnosti. Vy ste volili, dľa môjho zdania, nie bárs šťastne; Boh daj, abych sa mylil. Vaša mladosť, krása a váš svieži cit — to všetko zaslúžilo by šťastie! Bár by ste ho

našly. Jestli ale vyplnily by sa temné obavy moje: tu som. Na mne nájdete v každom ohľade priateľa. Bár by ste nikdy nepotrebovaly môjho priateľstva.“

Anna bola nemilo dojatá. Každé slovo Branského pichalo ju do srdca. Ona sa cítila byť zahanbenou, umiženou pred ním, jako žiačka pred učiteľom, keď ju vyhreší pre chybnú úlohu. Líca devy zahorely purpúrom, do očí jej vhrkly slzy. S trasúcou rukou, nervosne krčovite počala trhať práve dokončený veniec. Biedne hlávky zvonkov a belasé kvietocká nezabúdok pokryly jej šaty. Branský sa zlakol tolkej náruživosti — vstal rýchle a odišiel. Anna sa vzhopila a jako srnka ztratila sa v hustej hore. Bežala, sotva dychu popadajúc. Pred ňou machom obrastená skala, podobná divanu. Tam klesla na kolená a pritlačila obe ruky k tvári. Tvár rumenná, rozpalená a tie bludé ruky, jaká to protiva! Materiduška kol nej silno voňala, veľkí horskí mravci liezli po rukách devy, ba jeden z nich prešiel z rúk na biele hrdielce. Anna nič nevidela, necítila. Na prsiach jej ležala ťažoba — jak rada by si bola odľahčila slzami, ale oči jej nechcely vydávať slzy. Z doliny ozýval sa hluk zábavy a mrmot bassy. Tu jej niekto položil ruku ľahko na plece. Anna sa trhla mlunne — ľalký výkrik vydaly nevdojak prse. Ohliadla sa a skočila na nohy. Pred ňou stál Masloň. V jeho náružive rozpalenej tvári zrkadlila sa zvedavosť.

„Jaký to nápad, slečna — tu sama.“

„Myslím, že nieto žiadneho nebezpečenstva. A potom, jako zdá sa, mám za sebou strážnika! Poďme rýchlo k spoločnosti!“

„Áno, strážnika, ktorý horí láskou a trasie sa strachom. Videl som vás — hovorily ste s Branským — a potom ste zmizly. Viem, čo mohol hovoriť ten panslavistický burič jakýsi. Avšak podaly ste mi svoju alabastrovú rúčku, vaše slovo je mi svaté a istejšie nad istotu. Ale mám predsa obavu — podajte mi ešte raz svoju ruku — slečna — ešte viac žiadam, dajte mi znak svojho úprimného smýšľania. Anna — tu sú moje ramená —“ Masloň rozšíril ramená a stál jako zkamenelý. Anna zbladla, tajný strach svieral jej hrud. Jakoby ju bol vetor schytil, vnorila sa do

húštiny. Čipkový ručníček zostal visieť na trnovom krikku. Ona to nezbadala a rozplamenou tvárou pribehla do spoločnosti. Jej oko hľadalo v trme vrme veselých hostí Branského tvár — ale toho už nebolo tam viac. Poslednú silu mladistvej duše napála, aby nebolo pozorovať búrlivé vlnenie, do ktorého upadla v poslednie minuty. Mládež tancovala pod starým bukom. Veselého, divého čárdášu ohnivé melodie šumely horou. Za stolom sedel Záhajský a hľadel nemo pred seba. Anna šla k nemu a sadla si vedľa svojho tútora, jakoby sa neistou cítila a hľadala zástity. Jej tajnosť dlánila jej dusu.

„Ujček mój,“ preriekla odhodlane, „mám vám niečo sdeliť.“

„Niečo dôležitého, jako vidím z tvojej tváre,“ poznamenal ticho Záhajský a jeho temné oči uprely sa zvedave na Annu. Táto sa naklonila k nemu a prostými slovami vyjavila mu Masloňove nabídnutie.

Jakoby bol ťažký kameň odpadol z jej srdca, vyznaním si ho odvalila z prs. Ale Záhajský zostal vážny, ba smutný. Tisíc myšlienok letelo mu hlavou. Anna bola jediné stvorenie, ktoré mal opravdivo rád. Jeho sebeckosť bola veľká a panovala skoro výlučne v jeho prsiach, ale k Anne cítil rodičovskú náklonnosť a bol presvedčený, že ju presadil do pôdy, ktorá nebola zdravá pre mladé živé dievča. Masloň poznal jako dedinského Don Juana, ktorého allotria boli známe po kraji. Znao sa aj to, že má naňho barónka Peslingová jakýsi divný vplyv. Vyznanie jeho chovanky vzbudilo v ňom trapný cit: prvýkrát pocítil obavu. Voľba bola predo dvermi a Masloň mal neodškriepny vplyv v stoličnom meste, lebo tam bola jeho rodina rozvetvená a držala mnohé úrady v rukách. Masloňov strýko bol predseda sirotskej stolice a držal úrad tento veľmi pevne, a preto nebolo radno odhodiť sa od neho alebo ho obrazit.

Spoločnosť sa sberala zase do letohradu. Pri zvukoch Rákocého pochodu šiel dlhý rad hostí hore kopcom k filagorii, Záhajský viedol Annu na ramene. Ona sa dôverne opierala na jeho mocné rameno a cítila veľké pohľadčenie. Masloň kráčal nemo z pravej strany;

bol smutný a zronený. Zábava nešla ďalej ani v letohrade a hostia sa počali skoro rozchádzať, tak že so západom slnka nebolo už cudzieho človeka na letohrádku, ani v zahrade a vinici. Záhajský sedel v búdke s Annou.

„A ty ho miluješ,“ hovoril, „ty myslíš byť šťastnou a spokojnou — nuž dobre — tak som aj ja spokojný. Jediné, čo mňa veľmi zadivilo, je tvoje rýchle odhodlanie sa, a za druhé tvoj výber. Avšak to je zväčša tvojou vecou. Mojou povinnosťou je prosiť ťa srdečne, abys' vec náležite rozvážila.“

Anna bola bladá a hľadela urputne do kúta besiedky, ktorá ľahko šumela večerným vetrom. Prázdnota jakási vtiahla do duše devy; ona sa sama seba pýtala, či ho miluje, ale určitú odpoveď si nevedela dať. Za chvíľu, trapnú to chvíľu pre oboch, prišiel Branský a Záhajský sa vzdialil. Znal on Branského antipathie, aj jeho náklonnosť k Anne, a preto blysla v ňom myšlienka, nechať jich o samote, možno že sa dačo zmení. Jeho sebeckosť počala vífaziť: počal cítiť istý strach pred vstúpením do dospelého veku. Účty sirotského majetku, ktoré on manipuloval, neboly v poriadku. Neriad stoličný ponechal tútorom svobodnú ruku a preto povstávaly žiaľne veci v sirotských záležitostach.

„Vrátil som sa ešte raz k vám, Anička,“ šeptal ticho Branský s utajeným rozúlením, „abych vás vystríhal pred nebezpečenstvom, hroziacim vášmu šťastiu. Je mi to povinnosťou a robím to rád. Počujte ma až do konca a potom robte jako viete.“

Anna položila krásnu svoju hlávku na mramorovú tablu stolíka.

„Ťažko sa odhodlávam k vyznaniu, avšak čas je tu,“ a pritom vytiahol ztratený ručníček čipkový a položil ho na stôl. „Anna, vy sa pohybuje v kruhoch, ktoré sú zkazovnosné pre vašu čistú dušičku a nevinné srdce, vy ste si urobily známosť s mužom, ktorý vás nemiluje, ktorý miluje váš majetok. Vy k nemu nemáte náklonnosť — jeho rozprestrené ramená zostaly prázdne a váš útek bol dôkazom, že sama seba klamete. Nikdy by ste nepočuly tieto slová, keby ste byly ináč jednaly, lebo vtedy by bolo všetko ztratené. Takto ale stály ste na pokraji prepasti. Pre-

pať vás volala — vy ste ale ušly.“ Líce biednej Anny horely studom pri slovách týchto. Branský pokračoval: „Nebola to sprostá zvedavosť, ktorá hnala ma pozorovať vaše kroky. Videl som vás klačať pri machovej skale a srdce mi búchalo bóľne, trapne. Nemáte matky, nemáte otca, a váš tátor nemá vysoké mravné pochopy. On vás obetuje, jestli bude to vyžadovať jeho prospech. On so svojím domom stojí na vulkáne, poslednú spásu očakáva od svojho zvolenia na podžupanský úrad. Má to svoje hlbšie, nečisté príčiny, s ktorými nechcem otráviť váš cit. Masloň patrí medzi tie osobnosti, ktoré majú umožniť voľbu. Keď aj lepší cit Záhajskeho zatracuje vaše spojenie so slúžnym, bude on zahlušený bočnými ohľadmi. Ja som váš priateľ — ja vás prosím, počujte môj hlas. Vlní sa mi on z najhlbšej útroby a čistého svedomia.“

„A zo zatáteného nepriateľstva proti Masloňovi,“ preriekla Anna a pozdvihla vzdorovite hlávku.

„Chcete mať protidôkaz? Chcete, abych sa ponížil pred ním, abych ho odprosil, abych vám svatosvate slúbil, že nikdy horký cit neovláda mojím srdcom proti nemu? Urobím to.“

Na západe hasla zora a šero vtiahlo akoby kradmo do búdky.

„Chcete, abych obetoval najkrajšiu svoju nádej,“ pokračoval Ludovít, „za cenu vášho štastia? Urobím to, obetujem všetko, jestli mi slúbite odmrštiť podanú vám ruku, ktorá nenie celkom čistá.“

„Ja som už ruku prijala,“ prerieklo dievča trasúcim hlasom. Sluha doniesol lampu a postavil na stôl. Jasné blesky lampy krásne sa odrážaly od temných listov chmelu a jasnejšie zelených listov divého viniča. Zo zahrady pred letohradom valila sa vôňa kvetov. Nočné motýľky trepaly šedými kriedlami a ssaly dlhými sosákmí mädovú šťavu z kvetných kalichov. Tu i tu preletel popri dverach búdky netopier a lagnúe sa svetla, hodil sa klukatým svojím letom do tmy.

„Videly ste toho netopiera? On zbadal svojimi myšiacimi očkami bleskoty našej lampy a myslel, že je to jeho riša. Keď priletel blíž, streli mu líč do očí a on jako zpitý valil sa zase nazpak do svojho živlu, v ktorom sa

dobre cíti. Divná vec, chceť snúbiť nočného zvera s jasotom dňa a slnka. Slečno, vy ste blesk jarého dňa — odoženite netopiera!“

„Jakúže mi poskytnete náhradu za môj milý sen?! Ja sa cítim opustená, smutná a rozorvaná! Pekný bol to sen, podopierať sa o rameno muža, majúceho čestný úrad — on mi nahradí rodičov, dumala som, nahradí bratov! Ach a bol tak biedny, tak ponížený, tak nešťastný. Lútosť zaujala mi srdce.“

„Lútosť nenie lúbosť,“ preriekol Branský. Anna pokračovala: „A vy teraz takto ničíte moje milé myšlienky a chladnou rukou ztrháte záclonu z tajín, ktoré boly krásne, neodkryté! Vy ma uvrhujete do strašných úzkostí, ja neviem, kade vedie z nich cestička. Jakúže mi dáte náhradu?“

Branský počal rozprávať ohnive, výrečne, s uchvacujúcim citom o úlohe ženy, o hodnosti mužskej, o veľkých myšliach, ktoré rodia sa v mužoch čestných a ideálnych. Hovoril o kráse života, keď je vedený zásadami dobra a pravdy, hovoril o ničomnosti jeho, keď je sem tam hádzaný náruživostiami a nečistým sebeckým bludárstvom. „Boh vám daj pravé vnuknutie,“ zakončil a vstal pružno z lavice. Bol vtedy krásny muž, jeho oči horely čistým plameňom opravdivého citu, tlumený hlas jeho vibríroval rozčulene. „Uložte sa s modlitbou na vaše lôžko, a verím, že sa ráno prebudíte s čistou, jasnou myslou a pevnou vôľou. Myslite mnoho na vašu matku!“ A s tým odišiel. Anna zazvonila na posluhu a odobrala sa do svojej chýžky. Na stole stála skvelá vása a v nej krásna kytka tých najvzácnějších kvetov. V ružovom kalichu kamelie belela sa karotka. „Dobrá noc, moje spasenie!“ bolo písané na karotke. Anna poznala písmo Masloňovo a celá sa ztriasla. V zimničnom rozochvení lapala vozduch — bolo jej dušno v izbe, ktorá bola preplnená kvetovou vôňou. Otvorila oblok. Svieži vetierok ovanul ju — prse jej počaly dýchať v dlhých dýchoch. Zrazu sebou trhla. „Zas ten netopier,“ zašepala a zavrela rýchlo oblok. Rozpomenula sa na radu Branského. Polo vyzvlečená už zhasla sviecu a kľakla si k posteli, ponoriac dušu svoju do modlitby. Neboly to slová — modlíla sa citom a myšlienkami. Vstala. Tajne na prstočkách pri-

stúpila k stolu a vyňala kytku z vasy. Trásúcou sa rukou otvorila oblok — a kytka zmizla vo tme.

VII.

Branský prišiel domov a položil sa na diván v smutnom rozčulení. Trudné myšlienky letely mu hlavou, po celý čas v neunavnej práci ztráveného života nebolo mu tak úzko okolo srdca. Hľadal tomu príčinu — ale ju marne hľadal. Prvé poryvy mládeneckého života ležaly ďaleko za ním v polo zabudnutej prešlosti. A predsa bilo jeho srdce tak nepokojno, tak nárúžive ako niekedy, keď šumela mladost a zrkadlil sa svet v čistých farbách dúhových. Jakýsi žľný pocit budil sa mu v útrobe. Nevedel prečo, nevedel ako — alebo lepšie povedano, nechcel vedieť.

Tichá noc stála nad krajinou, bezveterno, majestátne a unylo. Cez otvorené obloky jeho chyže vchádzal milý hosť: príjemný chlad. Malý úzky srp mesiaca vznášal sa nebom. Ludovítovi ani nenapadlo rozsvietiť lampu alebo vyzliecť sa, on ležal jako mrtvý tvárou hore — naozaj jako mrtvý. Srp mesiaca zblížil sa k obloku a osvietil jeho bládú tvár. Ona vypádala jako tvár mrtvého, ešte aj ruky mal složené na prsiach. Úplnú tichosť prerušovalo len pravidelné, hlboké dýchanie. Mreže oblokov hádzaly šeré stíny na dlážku izby. —

Branskému šumely dušou staré zkazky ludu nášho o mátochách a upíroch. Počal veriť na upíra. Áno, áno, desný upír zasadol na jeho hrud — on priletel otvoreným oblokom a teraz ssaje jeho krev. Jak ladne vejú jeho kriedla chladný vetrik na tvár — jak uspanlivo sypia jeho ústa, ale krvoločné perny cicajú krev, krev od srdca, životnú krev. Chce zdvihnúť rameno a nemôže, jakoby bolo sputnané ťazkou refazou. Chce zavolať, ale hlas viazne v hrdle. Otvorí oči — aj bládý strižok lúny visí v obloku a smeje sa jeho ťazobám.

Kde ti je tvoja mužská sila — kde odvaha, kde ti tvoja jasná myseľ? pýta sa sám seba. Kriedla upíra vejú a v srdci cíti bôl, cíti, jak uchádza mu krev.

Zažmuril oči — ale bôl rastie! Rastie — teraz sa zmenil na balván, a ten rastie do

nekonečna, šíri sa, dlži sa — celý vesmír plní, a ešte viac, cez hranice nekonečnosti rastie mlhový desný balván, jeho samého dlávi a mení v nič. Z balvanu sa zrazu vyvinie čierny punkt — a ten sa v koncentrických kruhoch umenšuje, desne umenšuje — už nenie možno myslieť menšieho atomu — ale vzdor tomu sa ešte vždy tratí a tratí — až v nekonečnej dialke zmizne. Mhla a púšť.

Branský sa zimnične ztrhol. Mesiac bol už zašiel za vršky, v izbe bolo šedo a ticho. Prešiel rukou hlavu. „Hlúpy sen,“ zabručel odhodlane, ale potom klesnúc zas hlavou na podušku divánu, doložil: „strašný sen.“

A on predsa nespál.

Nastal teraz boj so skutočnosťou. Uvážil v duši všetky okolnosti a udalosti posledných čias, nadal si pár ráz do pochabcov, do starých bláznov — presvedčoval sám seba tými najrozumnnejšími dôvodami, ale konečne po veľkom duševnom boji vyskočil zo svojho divánu a zavolať temným hlasom:

„Ja Annu milujem!“

Šum týchto slov rozliehal sa tichou izbou, vyletel von oblokom do nočnej samoty. Polnočný vetor rozšumel koruny košatých líp — a jich šepot bol odpoveďou na slová muža, ktorého srdce osviežila pozdňá láska.

Láskou menujú ľudia prvé nadšenie mladosti: je to aj naozaj ten zlatý vek nadzemského šťastia, plný krásy, nehy a odúševnenia. Aj tie bóle a poryvy tejto mladistvej lásky sú pôžitkom a znežňujú srdce; i tá nešťastná láska mladosti plodí iba dobré ovocie. Zobudí-li sa opravdová, ideálna láska v srdci zralého muža, ktorý už dávno prežil vek rojčivého snenia, vtedy zobudí ona záhubnú búrku, jestli je ale nešťastná, vrhne do útrov človeka blen horký, pocit nesmieriteľnej nenávisťi oproti samému sebe i oproti svetu. Možno, že Boh chce ľudstvu znázorniť predchut pekelných múk, a preto posielala časom celý oheň lásky do srdca, ktoré už zdanlive boly ochladly vekom a životom.

Po tomto samovyzvaní cítil Ludovít celú horkosť, beznádejnosť a hrzyotu lásky, nemajúcej ani len stín možného uspokojenia. On sám si prichádzal jako podliak, ktorý už od toľkých čias jedná egoisticky, hanebne a

neúprimne. „Teda preto som dával takéto šlachetné naučenie úbohému dievčaťu! Ja som sám myslel, že to robím z čistého, bezúhonného srdca, z nežnej starosti o jeho šťastie! Jaký som bol smelý, oduševnelý, úprimný! A tá smelosť bola drzosť starého šviháka, tá oduševnelosť bol skrytý a záker-nický skrytý egoizmus, a tá oduševnelosť bol farizejský oheň hlúpej vášne. A predsa ju milujem. V tom ale leží môj prečin. Bože môj, Bože môj!“ Branský si zakryl tvár oboma rukama a klesol znovu na pohovku.

Už svítalo, keď sa zobudil z ťažkého sna, podobajúceho sa viac mdlobe. Sluha vošiel na palcoch pre háby a urobil náramne hlúpu tvár, keď videl svojho pána oblečeného a postel neodstlatú. Zostal stáť ako prikovaný na prostred izby.

„Aby ťa čert vzal!“ zavolal Branský surovým hlasom na sluhu. Slová tieto dobrého Jana zarazily, lebo ešte nikdy nepočul niččo podobného z úst Branského. Vytiahol sa na palcoch z izby jako kún a len vo dverach sa bážlivo obzrel. „Kata,“ hovoril von ku kravskej slúžke, ktorá sa s ospalou tvárou hrotok v jednej a štvornohý stolček v druhej ruke držiac ubierala do stajny, „naš pán skoro zomre!“

„A prečo by mal zomreť? ty smiešny človek!“

„Dnes mi nadal, hrozne mi nadal!“

„A za to má unreť? To by kasnár bol stokrát mrtvý, keby to malo byť pravda!“

„Hjah! kasnár a hínšpektor, to sú celkom rozdielne veci! Hovorím ti, unre, na dušu unre!“

„Ani ty nebudeš večne žiť, hlúpy Jano!“ rozosmiala sa Kata a ospalosť počala sa tratiť z jej očí.

„Vy ženské ste ľahké jako pierka! Ty rozumieš kravu podojť a mlieko mútiť, ale o knížkách a snároch neviete nič! Ty nevieš, čo vykladá kalendár, ani čo vykonal Štilfríd! A preto uver múdrejšiemu! Naš pán je zle, lebo mi dnes vynadal! Keď neveríš, nechaj tak! Punktum!“ A s tým počal pilne a energicky čistiť veľké poľné čizmy svojho pána, o ktorého skorej smrti bol tak náležite presvedčený.

Branský sa pohrúžil do prác, konal cesty po statkoch, prehliadal stavy, kontrolloval účty, najímal robotníkov pre blízku už žeň raže. Zimničná činnosť bola mu veľkou potechou. Do Záhajských nechodil. Raz obrátil nevolky ta svoje kroky. Keď ale z malého vršku uzrel letohrad, ztrhol sa a zastal. Dlhho hľadel v tú stranu! Konečne sadol mu trpký úsmev na tvár — on sa obrátil. Raže sa belely zókol vókol, sluko páľilo, tak že sa čudovať musel človek, že nevyssalo z kalicha kúkoľu pruhovitú červenosť a z útlých kvetov nevädzy temnú modrotu. Miestami ovil sa denglavý sláček o bujnú steblo raže jako had. Prepelica volala jakosi rýchlo a netrpeľivo, drobné kobylky skákaly z cesty na role. Keď prišiel domov, čakal ho sluha vo dverach.

„Dvaja páni čakajú na vás,“ povedal smutným hlasom. Vskutku našiel u seba Kaprossyho a Paráka, a nevedel si vysvetliť, čo tieto dvaja páni hľadajú uňho.

„Prichádzame k vám, pane Branský, s maličkou prosbou,“ počal Kaprossy neistým trochu hlasom. Jeho rapavá tvár sa ľahko zarumenila. Parák zato bol flegmatický a opakoval syplým hlasom jako echo slová svojho spoločníka.

„Hotový k službám,“ preriekol Branský zdvorile síce, ale s úsmevom, vyražajúcim malú vážnosť k svojim nevolaným a nečakaným hosťom. „Ráče si sadnúť,“ a s tým podal škatulku s cigarami. Kaprossy sa poďakoval — Parák ale siahol do škatulky a vyňal havannu.

„Sme sami?“ pýtal sa vážne Kaprossy, spúšťajúc sa na fotel.

„Traja sme len, traja, páni moji,“ riekol Branský, zvedave sa zahľadiac do tváre Kaprossyho, jehož tvár ztratila rumenec; spodná perna sa mu ľahko mikala.

„Prosíme vás menom pána Masloňa, aby ste bol tak dobrý vyrovnat účet —“

„Áno, vyrovnat účet,“ opakoval Parák a zapálil si cigaru.

„Účet, jaký účet — nerozumiem —“

„Vy ste Masloňa obrazili, smrteľne obrazili. Vy strkali ste prsty —“

„Prosím vás, ráče len sucho, bez obrazov vybavit svoje vzáctne poslanstvo,“ pretrhol ho

Ludovít so zakaboneným čelom, dotknúc sa ľahko ľavou rukou svojej brady.

„Bez okolkov,“ zamiešal sa Parák, „vzývame vás menom služného Masloňu na duell. Príčinu výzyvu snáď znáte a nemohli ste ani inšie očakávať — viete ženské záležitosti.“

„Prosil by som bližšie.“

„Vaše jednanie,“ pokračoval, „v oči Masloňovi a jeho pomeru k Záhajskeho domu prinútilo nášho mandanta k obrane jeho cti. Vec je jasná. Čakáme odpoveď.“

Branský bol nepriateľ súbojov, ale videl, koho má pred sebou. Chvíľu sa rozmýšľal.

„S veľkou radosťou,“ preriekol, a jeho energická postava sa napružila. Vstal a s poklonou obrátil sa k dvom pánom. „Myslím, že je vec predbežne zakončená?“

„Úplne. Odporúčame sa do vášho priateľstva, pane Branský. Bližšie dohovoriť sa na kavalierskymi pravidlami predpísanej ceste.“

Branský odprevadil svojich hostí až ku dverám.

Keď dvaja sekundanti sadli na bryčku, poznamenal Parák: „Masloň hryzol do tvrdého orecha! Či si videl tie besné panslávske okále tohoto pána?“

„Čo nás do toho! Budeme mať príjemné vyrazenie, potom slavnú hostinu, a chvastaf sa môžeme do nekonečna.“

Branský vrátil sa na stolicu, na ktorej sedel pri tejto zvláštnej shovorke.

„Muselo sa niečo prihodiť,“ zamrmlal pod fúz. V tom niekto zaklepal. Vnišiel Žulinský s listom v rukách.

„Pane Branský, nového korteša som dostal!“

„Jakého, prosím?“

„Tu mi píše Masloň, hlavnia podpora Záhajskeho kandidatury, že mi ponúka svoje a svojej koterie služby. Okrem toho dorazil zo stoličného mesta zvláštny posol od Masloňovho stryka — znáte toho kriklúňa. Posol doniesol karotku s predčasnou gratuláciou k budúcomu istému víťazstvu.“

Branský počúval nervosne reči svojho pána.

„A ešte niečo menej pekného, z čoho si tak málo robíte budete jako ja. Hlúpa klebeta, ktorú vám sdelujem, len aby som vám osvedčiť mohol svoju dôveru. Denunciácia na vás. Píše

mi totiž vysoký pán — dovoľte, že zamlčím jeho meno, veď to nemení nič na veci, — že chovám vraj na statkoch svojích nebezpečného buriča a vraha vlasti — jeho meno je — to vám sdelím, lebo je to podstatná vec, jeho meno je Ludovít Branský. Vy búrite ľud vraj proti pánom a židom, pripravujete ho k odporu proti zákonom, haníte zemskú zástavu a opovrhujete štátnu reč. Ba že ste vo spojení s viedeňskými centralistami, s moskevskými panslávami, a div, že neriekli že aj s kubanskými negrami. Ale to sú pletky. Hovorím ešte raz, že vám to sdelujem, abych mohol príležitosťou týchto klebiet vysloviť vám svoje uznanie, svoje priateľstvo.“

„Možno, že je aj zrno pravdy v rečiach toho anonymného vysokého pána.“

„A to zrno je: že ste nezlomný, urputný duch, ktorý zvykol ísť svojou vlastnou dráhou! A práve zato vám ponúkam svoje priateľstvo.“

„Vďaka, milostivý pane! Nateraz bych vás prosil o radu!“ A Branský vyrozprával dopodrobna Masloňovskú históriu. Nezabudol pritom vysloviť svoje presvedčenie a ponímanie o súboji. Žulinský ho počúval, tu i tu pokrúfac hlavou. „Vec hlúpa a nevčasná,“ poznamenal, keď bol Branský u konca, „avšak vaše myšlienky o súboji nesdielam. Je to u nás už v krvi. Možno, že je súboj, jako ste sa vyslovili predpojatost, stredoveké barbarstvo — možno, ale pane mój, verte mi, my sme ešte tak veľmi nepremohli ten milý stredovek, jakoby nám to nadišputovať chceli tí veľkoúšti zbožnovatelia devätnásteho stoletia. Nik nemôže vyskočiť zo svojej kože — bárs bude synom nie devätnásteho, ale tridsiateho stoletia. Zakiaľ plazíť sa bude na površí zeme tejto ľudské plemä, nezmiznú podobné predpojatosti, alebo jako chcete vy, barbarské zneužívania. Viem, že ste muž nebojazlivý — avšak odpustte, prosté, iba presvedčením o duelloch odôvodnené zamietnutie súboja vrhlo by na Vás stín nebezpečný. Ja s Vami obcujem jako so seberovným druhom, Vy to zaslúžite v plnej miere. Ale aj vo mne vre tá feudálna krev, ktorá sa búri a šumí klokočom — menujte to trebars hlupostou, všetko jedno, hlúposť tá je mocnejšia jako všetky kázne humanistov a všetky systemy filozofov.“

Konečne ešte nenie riešené, že vy ten duell od Masloña prijať musíte. Formálne síce neviem nič povedať proti jeho satisfakcionalnej spôsobilosti, avšak podívame sa blíž!“

Branský sa hlboko zamyslel. Pred Žulinským ukázať sa slabým bolo by jeho smrťou. On ho miloval jako mladšieho brata. Badal vo svojej duši, že Žulinský žiada od neho, aby keď ho privinul k srdcu čistým priateľstvom, i on urobil koncesiu jeho vrozeným presvedčeniam. Veď sa opačne často stalo. Koľko vecí povolil Žulinský Branskému v hospodárskych záležitostiach, jak trpelivo hľadel na jeho pomery k ľudu, jak mu pomáhal dvíhať sedliacky ľud, ku ktorému gróf nemal náklonnosti. Branský cítil, že sa stane nemožným u Žulinského, jestli nevyrazí na stezku kavalírskych dobrodružstiev. Bolo mu ťažko pod nátlakom tohoto dilemma. Sám o seba sa nestaral, lebo nepatril k bezpomocným chlebarom. Avšak jeho čakala ešte veľká práca. Cítil, čo je on svojmu ľudu, cítil v sebe sily a spôsobilosti, ktoré byly tak potrebné jako kus chleba. Dlhو sedeli obaja mužovia bez slova.

„A teraz Vás prosím o priateľstvo“, preriekol ticho Branský. „Znáte moju nezkúsenosť v takýchto veciach. Ráďte mi pomôcť pri tomto nemilom prípade.“

„To som od vás očakával“, povedal skoro uradovano gróf, „rád prijímam Vaše poverenie. A predbežne dobre sa majte.“ Žulinský potriasol pravicu Branského a pružným krokom zanechal izbu svojho riaditeľa. V nom naozaj zakypela krev, žilky zaihraly. Darmo by sme sa usilovali idealisovať ľudí. My jich musíme tak brať jakí sú. Veľké idey nepadajú na ľudstvo jako dážd, ale musia sa pestovať jako vzácne ovocie, ktoré pozde dozrieva. Na nohy naše veša sa všaková burina a obfažuje krok ku predku. Keby sme sa rozbehli, burina sa tuhšie ztiahne a my padáme na nos. Keď by sme chceli mrcha zelinu energicky holou rukou odstrániť — poprílime si ruky, rozdríapeme si prsty na bodliakoch. Radšej vezmime kus toho nešváru sebou a tiahnime sa pomaly ale isto ku predku.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ku dňu 6. júna.

Nebúrte obra, keď v sne hlbokom
Krytý rúskou času drieme, —
Kým zlaté sluce čarovným okom
Svojím nevzdiali tny zeme; —
Bo pošetilcov tábor on celý
Úderom jedným na prach rozmeli. —
Nehafte silný prúd okeana
Slabými prútom hradzami.
Zbúrená vlna hradby zpreráňa
A rozleje sa nad vani.
Zmiznú palácov vašich, miest stopy,
Blúznivcov v chladný hrob svoj potopí.

A obor drieme, — more spočívá,
Niet vln na klzkej hladine; —
A oni hýra, — jich radosť divá
Vzmáha sa v každej hodine;
Vo svojej slepej blbosti smeli
Hádzu doň jedom presiakle strely. —
Ha, čo to? Hukot v diaľke sa dvíha,
Čuť desný huku, hromu hlas; —
Hľa, tam už šero bladá sa mihá, —
Brieždi sa už na ranný čas.
Čo? Či snád už tu je čas povstania?
Zrinčalo. — To on putá si zráňa.

Hľa, tam už vstáva obor ten Tatry,
Hľa, stúpa v boj už krvavý;
Ide vydobýť, čo jemu patri,
Čo osud odňal mu tmavý;
Jako ohnivá Paroma strela
Letí, hodí sa na nepriateľa.
Kde ste k búreniu obra vy smeli?
Sem sa, kde sú vaše čaty?
Ztichli — len sotva že ho uzreli
A už hľa rad jich sa tratí;
Pokorili sa. — Svoje on práva
Nazad si bere, nazad dostáva. —

* * *

Vstal Slovák zo sna. Veľduchov rady
Svobodu, volnosť hlasajú, —
Budia ho k činom, dávajú rady,
Šira ruch od kraja k kraju.
Oživly Tatry, — zakliate skaly
Kliatbou spútaných duchov vydaly.

* * *

Oj, sväté stromy, pod vašim stínom
Hrdinový čata zastala, —
Ku mužnej práci, obrovským činom
Bratskú shodu prisahala; —

Zpod vašich stínov znel hlas národa,
Ze jemu patrí voľnosť, svoboda.

* * *

Zatiahla búra nebies hladinu,
Blesk hromu buráca divý.
Ťažkých prác stavby padajú, hynú;
Pustnú čarokrásne nivy. —
Osudu tvrdé putá oceli
Ramená obra zase zavrelý. —
Zas upí ten ľud, zas je v porobe.
No vískaj, hýr, chasa divá,

Hádz naň v tej tebe priaznivej dobe
Tisíc refazí ohnivá; —
Dáv ho ty zloštná chiméra krutá,
Stáhuť len, už tie tyranské putá!

Necítiš plameň, nevieš, jak búri
V temných útrobach vulkána?
Vyrazí láva, žalárov múry,
Žulové steny zpreráňa.
Zaniknú, jako dávne Pompeji,
V nej hnusné znaky tvojich šlapäji.

—o.

Nepokojný odpočinok.

(Pokračovanie.)

III.

Slnko hodne klonilo sa už k západu. V údolí mesta Š. neožiarovalo viac len vrcholce vrchov, ktoré ako pozlátené kupole Bohu posvätených chrámov javily sa oku smrteľníka. Po parnom, letnom dni tak milý a príjemný je chlad večera. I to povetrie, páľčivosťou slnka zmorené a zdusené, zdá sa okrievať a človek cíti sa v ňom o mnoho voľnejšie a klesá myseľ zohúdz sa k novej pružnej činnosti. Neznám, či ste to už skúsili, ale mne vždy tak voľno, tak príjemne bolo, keď denným sparnom umorený v stínu večera mohol som odpočiniť si a okriať svoje telo pozitkom čistého, čerstvého povetria. Človek akoby sa znovuzrodil, tak mu je ľahko, voľno, bo s telom pookriala i duša a umorená myseľ zpružila sa zo svojej omdlelosti, aby pokračovala v svojej páľčivosťou dňa pretrhnutej činnosti.

Náš dobre známy okresný sudca v odpočinku, pán Adam Černý, pocítil tento dojem dnes na sebe. Kým slnko žiarilo, neukázal sa zo svojej chyže, ktorá ho chránila pred papršlekami nebeského ohňa; až keď videl, že na údolí zalahnul večerný stín, vyšiel zo skryše svojej, aby ešte venoval ostatné okamženia dňa svojim chovancom v krásnej, pod jeho starostlivou rukou utešene zakvitlej zahrade.

Prechodí sa. Veď dlhým sedením zkrehlé údy potrebujú pohybu. Ale vzdor tomu neustáva venovať pozornosť svoju kvetinkám svojim. Ako jinokedy i teraz teší sa tým, ktoré z útlých púpätov rozvíňujú sa v doko-

nalosť kveta, aby potešil sa jích krásou, a zase aby rozlúčil sa s tými, ktoré dosiahnuc svrchovanosť rozkvetu svojho, klonia už hlávky, tratia jednotlivé lístky, až konečne úplne zakvitnú.

„Práve taký je i život ľudí, ako týchto utešených kvietkov. Ako týchto krásna a ľúbosť netrvá večne, tak i život človeka je vmeraný na určitú dobu. Nieкто ju dožije, jiný hneď na počiatku alebo v samom stredu rozvoja klesá, nie jináč ako tieto kvetinky. A keď kvety zakvitnú a keď vyhasne život človeka, pri mnohom neostane ani len pamiatky po ňom. Medzi týchto patrím i ja. Lebo ktože udrží tú pamiatku po mne? Sestrin syn? Možno na čas, kým i jeho nezachvátí búrlivý prúd života, ale v tomto zabudne na starého, osamotnelého ujca. Hľa, taký je osud starého mládenca. So svetom nespojujú ho nijaké sväzky, rodiny nemá, on sám si je celým svetom. A keď on zaniká, zaniká spolu i ten jeho svet. — A predsa aký to rozdiel medzi životom kvetov a mojím, bo „pekný život tie kvety žily,“ spieva Sládkovič v svojej „Marine,“ a to ja už vonkoncom o svojom živote riecť nemôžem! — Eh! nenie to mojou vinou!“ hodil rukou a zamkol.

Slnko medzitým úplne zapadlo za horami a šero večerné zalahlo nad dolinou. Ale pán Černý nezdal sa to pozorovať. Tak sa mu jakosi nechcelo opustiť lúbežnou vôňou pestrych kvetov honosiacu sa zahradu.

A kto to vstupuje do zahradky? Pani Kvetnická to nieje, veď je to nie jej voľny

krok, ani odmerané pohybovanie tela; táto mohutnosť jumonskej postavy, táto nežnosť a útlosť sotvy kedy byly vlastnosťou pani Kvetnickej, a jestli i kedysi byly, tak dnes už z nich ani stopy niet. A postava ide Černému v ústrety. On upre na ňu zrak svoj a srdce jeho búri sa. Čo ten dávno nepocítený klepot v ňom? čo chcú tie ruže, ktoré obtáčajú tvár jeho? čo ten ligot a jasot obyčajne umdleného oka?

„Je to mam a klam? je to prelud obrazovtornosti? čo vidím?“ a strným krokom i on v ústrety ide blížiacej sa postave a vystrúce ramená, podáva jej ruky svoje:

„Hermína!“ zvolá a už vrele tisne na prsá svojej nežnú ručinku domnelej Hermíny.

Táto sa usmeje a zavrtiac hlavou hovorí:

„Ja nie som Hermína, ale Kamila, pane mój!“

„Nie Hermína!?“ a ruky jeho klesly. „A kto ste, čo tu chcete?“ Zrak utratil razom ligot a jasot, a na čele zjavujú sa čierne mraky.

„Prichodím, aby sa vám predstavila ako budúca spoluobyvateľka tohto domu. Moja drahá tetka si to žiadala, a ja som jej chcela byť po vôli, ale — odpustite, pane, na takéto uvítanie nebola som pripravená.“ A slečinka skloniac hlávku obrátila sa k odchodu.

V tom pristúpila ku nim i pani Kvetnická, ktorá dobre pozorovala sídetie sa oboch, a v ňom našla nepodvratný dôkaz, že veru domnenka jej o tom, že Černý znal kedysi jej sestru a bol s ňou svázkami lásky spojený, nebola púha domnenka, ale zakladá sa na skutočnosti. Práve tak až na vlas vyzerala jej sestra Hermína v svojom osemnástom roku, ako teraz Kamila. A veruže to nebola len púha náhoda, že Černý videl v dcére dávny obraz matky. Takú ju znal, taký obraz ostal vyrytý v jeho srdci, a rozpomienka naň oživila v ňom a prezradila sa v neočakávanom prekvapení.

„Ráče dovolíť,“ prehovorila pani Kvetnická, „abych vám predstavila dcéru mojej priateľky, Kamilu Búshegyi, o ktorej som vám už hovorila a ktorá pobaví sa u mňa za niektorý čas.“

„Tak? — Ach, tedy prosím za odpustenie svojej nezdvorilosti,“ vynúval sa Černý, hnevajúce sa na samého seba, že tak neopatrným a neobozretným bol a dal sa zachvátiť dávnymi obrazmi a prezradil city, ktoré domnieval sa, že hlboko ukryté sú v srdci jeho. „Opravdu, slečinko, veľmi, preveľmi sklamalo ma oko. Ale oko starcovo slabne. Buďte mi vítanou, a z úplného srdca vám prajem, aby ste blaženou bola v dome tomto tichom.“ Podal jej ruku, do ktorej ona vložila svoju ručinku a pocítila jeho vrele stísknutie.

„Nemám čo odpúšťať,“ odvetila Kamila a z očí jej len na okamženie ustúpivšia veselost zase žiarila. „Dobre to tak svevolným detom. Nemala som dost trpezlivosti, íst tichým krokom tetkiným, predbehla som ju a — ale veď ostatné znáte. Len to jedno nezdá sa mi vonkoncom stáť s pravdou v súhlase, že oko svoje nazývate okom starcovým! Ačpráve i to neušlo mojej pozornosti, že som vás upamätala na čosi vám milého, a to ma veľmi, preveľmi teší. Ufám, že budeme dobrými priateľmi.“

„A predsa je to moje tvrdenie o oku nie v odpore s pravdou,“ odvetil Černý. Ale ďalej nebavil sa pri tom, lež prešiel hneď k tomu, čo slečna naposled hovorila: „a čo sa týka nášho budúceho priateľstva, ráče byť ujistená, že z mojej strany nenaskytne sa proti nemu žiadna prekážka. Pravda je, uznávam, že zjavenie sa Vaše, slečinko, môjmu oku bolo neočakávané a prekvapujúce, a asnať práve preto obnovilo dávne obrazy v mojej duši, o ktorých domnieval som sa, že už zanikly bez zanechania stopy. Tak sa hľa človek mylíť môže. Veď život človeka zväčša pozostáva zo samých omylov.“

„Ach, ešteže čo!“ odvetila nedôverive hlávkou vrtiac Kamila; „toto sa mi už vonkoncom nepozdáva. Je pravda, že mylíť sa je ľudským obyčajom, ale žeby život človeka záležať mal len zo samých omylov, to už odpustite, nesúhlasí s tým, čo ja myslím o živote.“

„Nebudeme sa hneď pri prvom sídetí sa dohadovať. Ja som síce jínáče neustupný v náhladoch svojich a rád zastávam tvrdenia svoje až do poslednej podrobnosti. Ale dnes odstupujem od svojho obyčaja, čo nie pre jínšie,

tedy preto: aby ste hneď pri prvom poznaní ma neutvorily si o mne domnenu, že som podivným čudákom. Lebo to by vari mohlo byť na ujmu nášmu ďalšiemu priateľstvu! Škoda, že súmrak už sklonil sa na tichú dolinôčku našu a že prekáža vám krásnym okom pozdraviť družky svoje —“

„Oh! ony sa mi už prihlásily,“ odvetila ona so smiechom, „svojím lúbezným, nežným zápachom za priateľky. A ufám, že nebudete mať nič proti tomu, keď ony budú odteraz deliť priateľstvo svoje medzi vami a mnou. Myslím, že postačí obom!“

„Tedy ráčte dovoliť, abych na uvítanie vás, slečinko, smel vám venovať túto družku!“ a odlomiac krásne rozvíňujúci sa puk theovej ruže, dal jej ho. „Ostatne len tešit ma bude, keď tieto kvetinky považovať budete za svoje vlastné!“

„Oh, to by bolo primnoho svobody. Sú rozličné kvetom nepriateľské tvory vo svete, ktoré jich hubia a ničia, to dozajista ste už ako strážny pestovateľ a ochranca kvetov i vy zpozorovali, — a kto zná, či ja medzi tie kvetom nepriateľské tvory neprináležim?“

Takýto rozhovor viedli naši známi pri prvom poznaní sa. Ale konečne pani Kvetnícká upozornila, že začína byť chladno, a tak opustili zahradu.

Pani Kvetnícká mala dosť nepokojnú noc. Boly to divné myšlienky, ktoré prekážaly, aby spánok zavrel jej oči. Tvorila budúcnosť nie tak pre seba, ako pre jiných.

„Bolo by to naozaj rozkošné, keby tak v tomto dome samoty nastúpily veselé dni. Všetko sa mi tak zdá, že Kamila dobrý domjem urobila na pána Černého. Ak je to pravda, čo som si namyslela o jeho bývalom pohľade k sestre mojej, tak naostatok môže sa vyplniť, že čo zkazila matka, napravila dcéra. Ale nebudem tlačit a súriť vec, nech všetko ide svojím prirodzeným tokom, Kamilka mu navykne a on tiež. Oh! on viac, ako len zvyk pocíti. Veď už jej príchod rozorval nezacelené rány a obnovil obraz v duši jeho, ku nemužto srdce kedysi plápolalo ohňom hľbokej lásky. — Ale sestre o tom ani slovička. Až keď bude všetko tu rozhodnuto, potom prekvapím ju milou zvestou. Ani Kamile ničoho neriek-

nem, lebo by sa mi hneď z počiatku mohla zprotiviť, ako to už mladé slečinky majú vo zvyku. Preberať sa musí, bez toho je ani jedna; len potom, keď niet v čom preberať, siahajú ku tomu, čo sa práve natapí. Ale veľmi rada by som chcela znáť, aké myšlienky preletujú hlavou Černého? Jeho samomluva, ak hlasite prejavuje city svoje, je neomylné veľmi poučná a zábavná. Divno, že sestra moja nikdy nezapomenula predomnou meno Adama Černého. Pravda, že som v posledné časy málo s ňou bývala. Ale jej posledný list tiež prezradzuje, že ona mala jinú lásku v srdci, keď sa vydávala — a že jej vydaj bol záhubou jej šťastia.“

V tomto smere pohybovaly sa myšlienky pani Kvetníckej, až konečne, keď polnoc už dosť dávno odbila, i ona podlahla snu a pokojne spala až do bieleho rána.

Pán Černý zrazu utratil všetku vôľu k robeniu ďalších výletov, ako to po jiné letá bolo jeho milým a príjemným obyčajom, ako on hovoril preto, že v tom prekáža mu tá nesmierna horúcosť, ktorá nemožným robí každý výlet a núti ho, aby sedel doma, a najviac, aby v zahradke medzi vonnými kvetami požíval čerstvý vzduch. A ponevác on sám presvedčený bol úplne o pravdivosti a základnosti tohoto dôvodu, tak ani len nepokúsil sa, aby asnaď k lepšiemu presvedčeniu sa urobil nejaký výlet.

Pani Kvetnícká, keď i nič nehovorila, tak aspoň myslela si, že je veľmi nápadný ten strach pána Černého pred horúcosťou, a nebudaj vraj bude on mať ešte i jiné príčiny, nežli len tú veľkú horúcosť leta, že tolko doma sedáva. Aké by to asi príčiny byť mohly? to pani Kvetnícká neriekla, ale kedykoľvek videla shovárať sa Černého so slečnou Kamilkou v zahradke, za každým pokrútila hlavou a neriekla nič viac ani menej, len prosté, ale akq každý uzná, veľmi zretedlné: „Aha! mhu!“ Či tomu i jiní tak porozumeli, ako ona, to by som už netrúfal si tvrdiť.

Dosť na tom, že od príchodu slečny Kamily stala sa zmena v dosavadnom živote ľudí bývajúcich v dome pani Kvetníckej. Ba nie len to, ale i sám dom a jeho najbližšie okolie podstatne zmenily tvárnosť svoju. Zmizla

tá predošlá tichosť, veď ju spevávajú Kamila tá preč zahmlala; zmiznul i pokoj, veď jej veselosť netrpeľa dušomornú ospalosť a nepohyblivosť, a zanikla i poriadnosťou vynikajúca rovnovážnosť, veď ju pohyblivá Kamila netrpeľa; a nápadné, že tí, ktorí za roky a roky nielen navykli boli ale i veľmi ostražité pestovali tichosť a pokoj, nebúrili sa proti rušiteľovi týchto jích miláčkov, ba tak zdalo sa, že sú povdační tomu buričovi, že jích zprostuje toho, čo za dlhé roky držali a považovali za najväčšie šťastie a blaho domáceho života ľudí, ktorí ako na príklad pán Adam Černý v „najkrajšom,“ ako sa hovorieval zvyklo, veku života poslaní sú na netúžený odpočinok.

Pán Černý teraz zväčša čas trávil v zahrade, netrpeľa ho akosi v chyži. A za veľmi nešťastne dni držal tie, v ktorých daždivé počasie prekážalo mu baviť sa medzi kvetinami a nútilo ho ku samote v chyži. Táto samota bola mu nesnesiteľnou, a keď i hodinu dve vytrval v dumách, keď len príhodná a slušná bola doba, navštevoval svoju domovú paniu. Čomu sa táto veľmi tešila, lebo ho vždy s lúbym úsmechom vítala, ačpráve dobre presvedčená bola, že tie návštevy neplatia tak jej, ako komuši inému. Rozumie sa samo sebou, že takýmto obcovaním členov domu čím diaľ tým tuhšie snovala sa niť dôverného priateľstva.

Ale pritom všetkom za najkrajšie chvíle svojho života držal pán Černý tie okamženia, ktoré dopriano mu bolo prežiť v zahradnej besiedke v spoločnosti slečny Kamily. Tam, keď ona pracovala, rozviazal sa obyčajne jazyk jeho a z úst prúdily sa rozpravy, vydávajúce svedectvo o jeho učení a skúsenosti. Kamilka poslúchala ho rada. Veď nielen vzdelávala sa, ale i dobre zabávala, a čím diaľ tým viac nadobývala si presvedčenie, že pán Černý je veľmi príjemným zabavovateľom, nežným dvoriteľom a duchaplným obdivovateľom jej vnád. No a už darmo je to, taká panma sa ešte len narodiť má, ktorej by všetky tieto veci ľahostajnými boli.

Bol krásny deň, slnko kleslo už za nebotyčné hory, príjemný večierok nasledoval na horúci deň a v tóni zelene obtáčajúcej besiedku tak sa to miľo sedelo. Neznám, či ná-

sledkom krásy a lúbej vône kvetín, ale duša človeka akoby nebeským nadšením nesená uletovala v dialne, rajské kraje, ktoré tvorí básnická obrazotvornosť. A v tomto stave duši tak miľo, tak rozkošne bolo, že zabúdajúce na jednotvárnosť, nepriaznivými dojmami vynikajúceho pozemia, žila krásny život nebeského nadšenia. A duchoslovec, ktorýby bol pozoroval v besiedke sediace osobnosti, slečnu Kamilu i pána Černého, bol by neomyľne uznal, že obidvaja zažívajú blaženstvo vebného nadšenia.

Pán Černý, prekypujúci citami blaženosti, dotknul sa ruky Kamilkinej a jal sa hovoriť: „Slečinko! smiem otvorene hovoriť s vami?“ a jej pravica octla sa v ruke jeho.

Kamila pozrela na neho a z jej zraku vyčítal, že mu dovoľuje, o čo prosí. Utvrdený bol v tomto domnení, že ona ruku svoju ponechala spočívať v jeho pravici. Konečne preriekla:

„Myslím, že som vám nikdy neprekážala otvorene hovoriť so mnou. Ba bolelo by ma, keby som mala jiné myslieť o dosavádznych slovách vašich!“

„Ja to tak nemyslím. Chcem hovoriť otvorene, t. j. vyjaviť, čo cíti duša, po čom túži srdce, čím prekypuje celá moja bytnosť!“

Nastúpilo mlčanie. On čakal na odvetu z jej strany, ona na to, čo on prednesie, lebo posledné jeho slová ju predsa prekvapily. Zdalo sa jej, akoby jim bola porozumela.

Pán Černý vidiac, že ona mlčí, a domnievajúc sa, že kto mlčí, ten svedčí, náklonný bol jej mlčanlivosť pripísať stydlivej skromnosti a pokračoval:

„Povedzte mi, slečinko, úprimne: či by vám možno bolo mňa milovať?“

Rumenec prelietol tvárou slečinky a Černý pocítil trhnutie jej ruky. A Kamilka opäť uprela zrak svoj na neho, nie s výrazom strachu a nemilého prekvapenia, ale zrejme vyrazená bola v jej oku oddanosť, akoby v spojení s lútosťou, a milý dojem so zrejmom prosbou, keď jala sa hovoriť:

„Nielen že vás môžem milovať —“

„Je to pravda? ó,ďaka vám,ďaka, šlachetná slečinko!“ a vrelé stisnutie ruky do-
tvrdilo, čo nevyjavily ešte ústa.

Kamilka, trebars nie veľmi uradostená bola slovami Černého, slovila ďalej:

„Opätujem, že nielen že vás môžem milovať, ale vás už i milujem, ako — priateľa, ako otca!“

Aký dojem mali slová tieto na Černého? Bládosť zaľahla na tvári a ústa akoby v poslednom okamžení života zúfale šoptaly:

„Ako priateľa? ako otca?“ a ruka Černého klesla. Razom zanikly všetky jeho nádeje, a on, vytrhnutý z krajov nadzemských, videl sa byť sotným do bezodnej prepasti,

„Odpustite, laskavý pane!“ pozorujúc premenu, aká sa stala s pánom Černým, hovorila Kamilka. „Nechcela som vás uraziť, a verte mi, ani som nepozorovala, žeby ste vy jiné city prechovávali oproti mne, nežli otcovského priateľa!“

Oh! ako ho zaznávala, ako neporozumela jeho bytnosti. Zarazil sa. Ale z pamätajúc sa, slovila ďalej:

„A vidíte! predsa je tomu tak. Vy ste, slečinko, akoby odblesk mojej jedinej lásky mladosti. Nediňte sa, keď táto obrazom svojím zobudená zaplápolala v srdci mojom dávny plameňom. Mienil som, že som ho už dávno prekal, ale nepravda. Z pahrabý vyšlahnul novou silou, — avšak vidím, že nie mi je súdené byť šťastným!“

„Oh! keby to odo mňa záviselo, jiste, jiste boli, ba museli by ste byť šťastným!“ hovorí Kamilka, a že pravdu presvedčenia svojho prednáša, to mu dokazuje jej vreľými slzami preplnené oko.

„A nezávisí to od vás? Nuž a od koho?“

„Nie. — Nie som viac svobodná!“

„Čo čujem, nie ste svobodná?“

„Dovoľte, drahý priateľ, abych vám objasnila vec.“

Černý mlčal, i keď Kamilka umlkla, čakajúc na jej ďalšie reči. Ona tedy jala sa vypravovať:

„Keď už určený bol doma môj odchod sem a blížil sa už i deň, v ktorý som odcestovať mala, navštívil nás jedon mladý muž, ktorý i jinače častejšie navštevoval opustený náš dom a ktorý mi, uznávam, nebol lahostajným, ačpráve nebola dotedy medzi nami ani

len slovíčkom zpomenuť láska. Počujúc, že už druhý deň odísť mám, odhodlal sa k rozhodnému kroku a prevkapiac ma vyznaním svojej lásky, s čím som ja pravda súhlasila, ačpráve som to vyznanie tak náhle neočakávala, požiadala ma o ruku. Neodoprela som mu, i drahá matka privolila, lebo ho poznala ako poriadneho mladého muža. A tak sme sa sverili. Vidíte, takým spôsobom stalo sa, že som už viazaná slovom!“

Černý akoby zo sna zobudený bol týmito slovami, týmito vyznaním slečny Kamily. Po víťazne prevedenom boji s citami vlastnými odvetil:

„Ďakujem vám za úprimnosť vašu. Prichodím tedy pozde. Boh ma chráň, abych chcel byť alebo asnaď mal sa stať prekážkou vášho šťastia. Čo robíť? Nuž tedy ostaneme priateľmi. — Ale už ako priateľovi mohli by ste mi aspoň menovať vášho oddanca.“

„Nenie to tajemstvom. Je on teraz ešte len praktikantom baníctva, ale už čaká menovanie za úradníka, a menuje sa Emil Reiger.“

Nové prevkapanie pre Černého.

„Emil Reiger? — Ach, tak tedy, slečinko moja, ostaneme nielen priateľmi, ale ešte viac. Mám už teraz právo, nárokovať si názov „otcovského priateľa,“ — veď Emil Reiger je môj sestrenec, syn mojej jedinej, už umrelej sestry!“

„Ach, to ma teší! to ma srdečne teší!“ jasala Kamilka, a obejmúc Černého okolo hrdla vrele ho pobožkala, a akoby sa predesila nad opovážlivosťou svojou, skloniac hlavku riekla: „veď mi len nebudete mať za zle, že som vás ako otcovského priateľa pobožkala?“

„Veru nie; ale sa hnevám, že si ma predbehla. Vidíš, ja ako otcovský priateľ mám právo ťa čo svoju dcéru považovať, a ako takej len už dvojíť nemôžem. Preto ti tykám. Ponevác ale je teraz módou, že i deti rodičom tykajú, tak to jisté urobíš i ty a na potvrdenie nového priateľstva ešte ma raz bozkáš!“

Kamilka to s veľkou ochotou urobila. Černý smieril sa s osudom, ktorý mu tak pokonfundoval plány. Tešilo ho, že aspoň Kamilka bude mu blížkou rodinou!

(Pokrač. nasleduje.)

Útek.*)

Ballada.

On bojuje — rok uplynul,
Nevracia sa — možno zhynul,
Panno, škoda mladých liet,
S kniežatom ti bude svet.

Knieža hoduje vo dvore
A panna plače v komore.

Jej zreničky, sta hviezdičky,
Sú sta smutné dve studničky,
Jej líca, sta plamenica,
Sú staby mesiac na nove;
Beda vñadám tvým, devica!

Matka trápi sa a biedi.
Knieža za dievčinou sledi.

Svadba počína sa hlučne.
„Nevedte ma ku oltári,
Pripravte mi čierne máry,
Dajte ma do truhly slušne.
Ja umrem, keď on nežije,
Tebä, matko, žiaľ zabije.“

Kňaz už v zповедnici sedí —
Čas je, dcérko, ku zповеди.

Prišla stryná, múdra stará:
Vyžeň kňaza, kostolníka;
Bôh i viera a snov miera
O potechu sa postará;
Stryná stará tá vie veľa,
Má kvet ba i strydžie zelia,
A ty máš milenca dary:
Urobíme možné čary.

Vlasy jeho v' väžu spleť,
Dve obrúčky v jedno daj,
Z ľavej ruky krú vyssaj,
Vlasovú väž zaklínaj,
V tie obrúčky zadúchaš
A milého priam tu máš.

Panna hreší — jászdec spieši,
Tie jej kliatby počuť musí,
Už sál zimný odmyká;
Či tá strach nepreniká?

Stíchnuť, usnul dvor zámkový;
Panna sluchá. Dolu z väže

Bije polnoc, — mlčia stráže;
Panna čuje cveng podkovy,
A pes jakby hlasu nemal,
Zavyl, utíchol, neštekal.

Zaškripely dol' vereje;
Stúpa ktosi v šatách dlhých;
Otvoria sa troje dvere,
Troje dvier jedno po druhých,
Vkročí jászdec cele biely
A sadá si ku posteli.

Sladko, prudko čas uteká,
V tom kôň zerdžal, zhúkla sova,
Zvon zavznel. — „Ostaň mi zdravá,
Kôň môj zerdžal, kôň môj čeká,
Abo stávaj, saď na koňa
A na veki ostaň moja.“

Mesiac svieti — jászdec letí
Po chamradí i po krach,
Panno, panno, nemáš strach?

Kôň jich letom vetra nese,
Nese lesom, — hluch o lese;
Len tu i tam vyplašená
Z jedle suchej kráče vrana,
A z brlohov vlieie oči
Bleskom myhajús' v úboči.

„V cval, môj koňu, koňu v cval,
Mesiac na dol zehodí z chmár,
A kým zide mesiac z chmár,
Máme preísť desat skál,
Desať riek i devať hôr,
Až kohutí zavznie chór!“

„Kam ma vedieš? kam? Nuž ku mne.
Dom môj na hore Mendoha,**)
Vo dne môž' ta každá noha,
V noci musí ísť tajomne.“

„Či máš zámok? — Tak je, zámok,
Uzamknutý však — bez zámok.“

„Môj milenký, koňa trímaj,
Ledva v sedle ma udržíš.“
„Milá moja! Sedlas' trímaj
Pravou rukou — čo v nej držíš?“

*) Táto povest známa je ľudu všetkých krajov krestanských. Peveci rozmanite ju prerábali. Bürger složil na jej základe slavnú svoju „Lenoru.“ Neznajúc národnej pieseňky nemeckej, neviem, či Bürger reč i sloh premenil. Pritomnú balladu složil som dľa národnej pieseňky, ktorú som kedysi počul spievať v Litve po poľsky. Obsah i formu zachoval som verne, ale z veršov piesne národnej ostalo mi málo v pamäti, a tie, čo zostaly, slúžily mi za vzor slohu. A. Mickiewicz.

***) Hora Mendoga pod Nowogrodskom premenená bola na cintor; odtiaľ v tamejšom okolí Litvy ísť na Mendogovu horu toľko znamená, ako umreť. A. Mickiewicz.

„Čo to, čo chceš sebou brati?“ —
„Knihu, môj oltárik zlatý.“

„Niet čas ztrímať, pohon beží,
Čuješ, ako nás už honia?
Už pred koňom prepašť leží,
Zahod knihu, púšťam koňa.“

Koň jakby bol bremä zhodil,
Desať siah sa napred hodil.

Letia bahnom cez trstiny,
Pusto kolom. Bludný ohník
Mihá sa sťa jích sprievodník,
Od kopiny do kopiny
Preletuje, zkiad' preletí,
Sled blyskavý za ním svieti,
Za tým sledom jázdec letí.

„Môj milenký, či to cesta?
Tu neznať stopy človeka.“ —
„Dobrá je to, milá, cesta,
Krivo ide, kto uteká.
Stopy niet ku môjmu zámku,
Pre peších on nemá bránku:
Bohatí sa doňho vozia
A chudobných doňho nosia.

V cval, môj koňu, koňu v cval,
Zorí z východných sa strán,
O hodinu zavznie zvon,
A ja nesmiem zostať von,
Ešte máme preísť pár skál,
Zo pár riek i lesov pár. —
Až zasvitne slnka žiar.“

„Môj milenký, trímaj uzdu,
Kôň sa laká, bokom hľadá,
Plno skál, dreva na ceste,
Že kôň o ne nezavadi.“
„Moja ľubá, jaké stuby,
Jaké ti tam visia pruhy?“
„Môj milenký, to pátričky,
Škapuliar i sväteničky.“
„Šnúra klatá! Preč s ňou hnedky,
Kôň upiera na ňu oči,
Páč, jak erdží, bokom skočí,
Moja ľubá, preč tie pletky!“

Kôň jakby bol bremä zhodil,
Páč mil sa priam napred hodil.

„Čo to za cintor, môj milý?“
„To múr, čo mi zámok streže.“
„A tie kríže, tie mohyly?“
„To nie kríže, to sú väze.
Múr prekročíme, u prahu
Zakončíme našu dráhu.

„Stoj, môj koňu, koňu, stoj,
Prešielš, čo nezavznel chór
Kohútov, skál moc i hôr,
A tu zpínaš sa, kôň môj?
Viem už, koňu, čo erdžíš,
Mňa i teba boli kríž.“

„Čo si zastal, môj milený?
Zimná rosa ma zrosila,
Vetor povieva studený,
Zahal ma v plášť, mne je zima.“
„Moja ľubá, pritúl skráne,
Na tvých prsách moje lože,
Hlava moja ohňom plane,
I kamene zohriať môže.

Jaký máš klinok z ocele?“
„To krížik, čo matka dala.“
„Ten krížik ostrý jak strela,
Tvár mi raní, páli cele,
Preč, preč s tým klincom z ocele!“

Kríž na zem padol, zaniknul,
Jázdec pannu v poly stisnul,
Z očí i z úst ohňom blysnul,
Kôň ľudským smiechom zarechul.
Preskočili cvalom múry,
Bijú zvony, pejú chóry.
Kým kňaz s omšou prišiel rannou,
Zmiznul kôň s jázdcem i s pannou.

Na cintore clivá chvíľa,
Stoja kríže, skaly ležia,
Jedna bez kríža mohyla
A na zemi stopa svieža.

Kňaz nad hrobom dlho stál,
Omšu za dve duše mal.

Z A. Mickiewicza M. Dumný.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva Jozef Škultéty.

I.

Jelšina, 10. marca 187*.

Brat môj drahý! Krásne to byly chvíle,
keď plamenným zápalom svojej prvej mladosti

uhorení, dali sme si slová, vrelou slzou ho-
riacich očí posvätené slová, že poprednou
úlohou nášho života bude: služba národa.

Zapálila nás idea, veľká idea, jež kryštaločistá studnica čím dial, tým širšie kruhy Slovenstva osviežuje. A čo nás k tomu svätému slubu pohlo, to nebola fanatickosť mladosti, slovo naše nebolo výbuchom okamžite vzniklého rozochvenia, ani blúznivé pochopy o sláve národa, lež biedny stav ľudu, toho dobrého slovenského ľudu, pohnul nám srdcom, myslou a vôľou. Aj teraz, keď v živote vyššej myšlienky neschopnom podozrievané sú moje zámery, ja neodvolávam sa na ideu, ktorá otriasla naším storočím, ja, ač žije ona nielen vo mne, ale teraz s povetím vsiakne do celých milionov, ja humanitu, tento bez rozdielu národnosti každému poctivcovi daný cit vyhlasujem za hybadlo svojho snaženia.

Ah, a my nemali sme úplný pochop o biednom stave slovenského ľudu!

Vstupujúc do života, ešte horely nám oným slubom rozpálené tváre, a jestli sme ho ozaj vážne brali, dalo sa ihneď vidieť, že tu práca, veľká práca nastáva. Lebo kam len kročíš, ľud trpí, bez rady a bez pomoci padá hlbšie a hlbšie. Tyrani sa množia a Gracchovcov nikde!

Ozaj, je k tomuto dielu dostatočnou sila obyčajného človeka? Vo meno božie! ja pokúsim sa o to v mojej rodnej dedinke. A keď podarí sa mi materiálne i duševne súžený ľud mojej Jelšiny povzniesť z úpadku, urobí ho zdravým údom v organizme národa a tak vrátiť ho človečenstvu, vtedy, jestli mi ešte popriato bude života, soberiem svoj šiator a pôjdem ďalej pracovať.

Braček, zlý svet ma už teraz vysmieva, no smiech jeho bude mi slúžiť za popud v námahách. Ako ti je už známo, vzdal som sa povolania, k akému som študiami svojimi uspôsobený bol, a prevzal som od matky riadenie svojho malého majetku. Ľud, ponač sa v každom sklamal a každým je len za korisť používaný, bojí sa každého kabáta; ja teda, abych si tým viac naklonil jeho dôveru, odhodil som už chcel svoj obyčajný kroj a zamenil ho oblekom ľudu, v celosti, i čo do látky. Ale krajnosť sa tiež vystríham. Lebo smiešne by bolo, hladké ruky hrubou kabaňou odievať. Nuž a sekery a pluhu čo riadnej

práce nemôžem sa držať. Nie už ani pre iné úkoly.

Ako sa mi povedie, dám Ti častejšie znať. S Bohom! Tvoj — Krásoň.

II.

Nebolo to ešte tak dávno, čo obec Jelšina v obstojnom blahobyte zažívala. Teraz — teraz to už nemožno o nej povedať.

Vtedy a teraz. Aký to rozdiel! Vtedy, ač o rovnosti človeka neboly ešte pochopy tak vytríbené, tu osídlené rodiny zemanské podstatne v užšom, úprimnejšom sväzku stály s ľudom. Teraz, keď táto slovenská krev rada sa pýši akýmsi cudzím pôvodom, namysleť si musí, že s ľudom, ktorého slovenskosť nedá sa sotref žiadnymi strojenými prostriedkami, nemá nič spoločného. Ba, aby ako-tak mohli lámať reč svojho lživého pôvodu, aby sa cvičili vo zvukoch jich opravdovej prirodzenosti cudzích, v obcovaní naschvál musejú sa vyhýbať ľudu a obmedzovať sa na svojské kruhy.

Fara v Jelšine už aj vtedy tam stála, kde teraz, tam na tom peknom povýšenom mieste, na prostred dediny. Ale vtedy bývala v nej s ľudom otcovsky smýšľajúca rodina; terajšia len natoľko vie o pospolitom obyvateľstve Jelšiny, nakoľko z neho žije, nakoľko sa to pláče týka. Vtedy ľúbozvučná slovenčina ozývala sa tam z úst každého, počnúc od dobromyseľného farára až do najmenšieho člena rodiny jeho; teraz sa silia, namáhajú nesrozumiteľnými urobiť sa ľudu.

Hospodársky a vôbec vzdelanostne ľud aj vtedy na tom stupni stál, čo teraz; od tých čias avšak valne zmenily sa pomery jeho života, vtedy neniesol toľkú ťarchu, nemal židov, neživil notára pána, neznal toľkých pravotárov, a vôbec čo vyžal primitívnu prácou svojou z hrudy zeme, nebolo to tak nepomerné k jeho výdavkom, ako teraz. Tiarch mu nakládli, ale o vzdelanie, o spôsoby, ktorými zlepšiť mohol by svoje postavenie, nepostaral sa nikto. Sám Hospodín zná, či je tento všeobecný úpadok následkom úsilne prevádzanej maďarisácie, a či je maďarisácia následkom tohto úpadku!

V Jelsine prvé slovo viedli farár, statkár Tomáš Jelšovský a notár. Bolo to však slovo viac bašovské, než z úmyslov k dobru obce, k dobru ľudu namerených pochádzajúce. Oni často vydržovali hneď na fare hneď zas u Jelšovského zasadnutia, v ktorých pri víne, ba často aj pri kartách, pojednávali k väčšiemu rozkvetu obce o polovačke, o historických hráčoch v stolici, o úrode vína a záverečne o politike, ktorej otázky ostrie obyčajne proti Rusku bývalo namerené.

Pán farár v bežnom smysle mal v stolici meno veľkého vlastenca a on hrdý bol na svoju minulosť, v ktorej tak dobré služby preukazoval „panujúcej ideí“, hrdý bol na to, že v kruhoch jemu blízkych potešiteľne poznať ovocie jeho účinkovania. Čo sa však jemu sverenej cirkve týkalo, aj tu mal ďaleko siahajúce zámery a už len od školy čakal pripravenie základu k tomu, aby reč ľudu vytvorená mohla byť pri službách božích. Tu však už sám Tomáš Jelšovský nieraz prejavil svoju pochybnosť, keď pán farár nadšene rečnil o budúcej Jelsine, a zlé jazyky vtipkovaly, žeby mu taká kázeň veru veľkým „mordoviskom“ bola, trebárs by si ako vypomáhal velice vítaným slovíčkom „izé“.

Tomáš Jelšovský bol z tých typických ľudí v našich obciach, ktorí zle hospodária a úrady hladajú. Kedysi aj býval stoličným úradníkom a je posiaľ večným kandidátom tu pre jeden, tu pre druhý úrad. Ale viac nemá šťastia. Nevie sa nijako dostať do opatrovne, aká v sídelných mestách našich stolíc stáva. I hreší potom nadžupana a pre ostré posudzovanie i odsudzovanie vlády známy je v okolí čo tuhý opozičionista. Pri voľbách snemových zástupov ale verne hlasuje za kandidáta vládnej strany.

A notár? Má päť obcí, dokiaľ v tých hospodári po poslednej kravičke budú mať, on je pánom. Bol vojacom, pocvičil sa v písaní, čo uspôsobilo ho ku službe v rečenej stoličnej opatrovni, nastúpením zákona o sriadení obcí ale k okresnému notariátu. Teraz je už vplyvplnou osobnosťou, stoličným výborníkom a pre svoj okres dôverníkom podžupanovým. Podžupan, keď je tak dobrej vôle, podá mu aj ruku; on však strhne klobúk,

vystre sa po vojansky a zo slušnej dialky pozoruje elektricitu oblaka, to jest obočie svojho najvyššieho chefa. Ale keď je potom vo svojej gubernii, nechže si ten sedliak zosníme pred ním na päť krokov klobúk!

S klobúkom v ruke kráča, vlastne ťahá sa za ním starší a ako podľa zovňajška badať, ešte dosť zámožný občan. Notár, akoby ho ani nevidel, ide si ulicou a rovno ku fare.

„Povedal som vám, aby ste ma neprenasledovali“, obrátil sa k nemu, keď vstúpil do farského dvora, kde už za stolom sedeli Tomáš Jelšovský a domáci pán. „Príďte zajtra!“ doložil spurejším výrazom.

„Neumúval by som, keďby to nebola súrna vec“, s použitím asi trojakých titulov prehovoril občan. „Svedoctvo už zavčas rana potrebujem, lebo inakšie na deviatu hodinu nedôjdem do mesta.“

„Keď už ale viete pána notárovu vôľu, nuž dajte si povedať, nebuďte takým neústupným“, použil farár k odstráneniu človeka svojho vplyvu.

„Teraz asnaď rovno ku Krásoňovi pôjde so žalobou,“ poznamenal ten samý po odchode odbytého prosebníka.

Notár sa rozosmial. „Teda už tak stojíme?“

„A to veru tak. Najprv pôjdem preč ja z fary, vy z obce, učiteľ zo školy a pán inšpektor — ukážuc na Jelšovského — zo svojho statku. A kto by to vedel už teraz, kam až majú siahť všetky tie prevraty.“

„Mal mu žiť otec“, podotknul Jelšovský. „Veď by mu ten dal!“

„Len takto vidieť, čo sú to za ľudia, keď sa z nich daktorému z blízka prizreme do očí,“ vážne, rečnícky začal farár. „Nemáme s detinským ľuďom my vodcovia jeho beztoho dosť práce? Ešte len to treba, aby na rozume chybní ľudia britvu podávali decku!“

Dvorom blížil sa učiteľ viac behom, než obyčajným krokom.

„Čo sa stalo, pán rector?“ volal proti nemu Jelšovský.

„Vari vás už apoštol máta?“ doložil notár.

„Dajme apoštolom pokoj“, máchnul ten proti notárovi rukou, zastal si pri stolíku, utrel si pot z čela a vybijajúc „štiavničianku“,

pokračoval. „Až teraz, čo som z poľa došiel, počujem k svojmu hroznému prekvapeniu, že Hrabovcovi dolnému odpredali majetok do poslednej srsti. Čo tu robiť, pane notár? Pädesiat zlatých aj so šesťročnými úrokami mám u neho.“

„Trudná rada“, bola odpoveď opýtaného.

„Pädesiat zlatých a šesťročné úrokmi! Tak najmenej stovku tratíte u neho“, zamiešal sa pán Tomáš, akosi zvláštne prízvukujúce posledné slová.

„Horká moja stovka. Pri úrokoch, aké ja beriem od svojich niekoľkých zlatých, nedostane sa ročne ani na jedno podbitie.“ Prestupujú nepokojne z miesta na miesto, učiteľ pohľadom ešte vždy doliehal na notára.

„Trudná rada!“ pustiac kotúče dymu, opakoval tento svoje dobrozdanie.

Učiteľ bez uspokojenia odišiel a pustil sa dolu dedinou, podistým ku dlžníkovi svojmu. Ku spoločnosti vyšla na dvor farárka, spre-vádzaná svojimi dvoma dcérami. Starsia, Mariška, bola panna úplne vyvinutá, postavy obvyšnej, tváre počernej, duchapľnej. Mladšia, Margita, je v detinskom veku, ako sa hovorí, ešte dievčatom.

Slovenčina ihneď zamenená bola rečou modnou. Páni to medzi sebou, trebars by aj neboli začali shovor po slovensky, akonáhle sa rozohriali a slová jim od srdca mali ísť, pozabudli na svoje zásady a už slovenčili, až to tak plynulo. Ale pani farárka lepšie vedela panovať nad sebou. V jej prítomnosti, bárs často zamračila sa mu tvár, stále poletoval genius maďarský nad spoločnosťou.

„Nuž, slečna, bol vám už na poklone pán Krásoň?“ začal Jelšovský, aby spôsobom pre dámy primeraným pokračovalo sa v shovore.

„Bol už dávnejšie, ačpráve poklona tá sotva platila mne“, vetila deva s úsmevom, ale hodne zapálená.

Domovú paniu, ako spozorovala zvláštny výraz na tvárach mužov, tak sa zdalo, nemilo dotklo takéto nadpradenie rozmluvy. Jej módné zásady nesiahaly predsa tak ďaleko, žeby pre ne odhliadnuť bola mohla od toho, že je matkou dvoch dcér. Pani farárka mala úmysly. Krásoň nebol zlou partiou. Aké stanovisko zaujíma, to dobre vedela; kým avšak

nevidí úplný nezdar týchto svojich materských zámerov, dotiaľ umienila si opatrne držať sa proti nemu.

„Prečo nie zároveň aj vám,“ žartoval Jelšovský. „Na vašom mieste, drahá Mariška, nebolo by úlohou nič neznačiaceou, vziať pod zkušku, jak pevné sú tohto mladého horlivcove zásady. No, no, nemusíte sa tak zapáliť. Zkuška tá, jestli by ste to tak chcely, nemusela by mať vážne pohútky, vlastne vážne zábery.“

„Ej, pane inšpektor,“ zamiešala sa matka, „akým romantickým kúskom učili by ste moju dcéru!“ A paniam danou ľahkosťou pohrozila Jelšovskému.

Mariška sa medzitým už v zahrade prechodila.

Notár zatlieskajúc zvolal po slovách farárkiných:

„Ba výborne, výborne, pane inšpektor!“

„Pánovia, prosím, neráňte zapomínať, že je tu reč o mojej dcére, z druhej strany ale o človeku, ktorého meno s menom Mariškiným odrazu ani len počuť nechcem. Jestli streštenca toho vážne berieme, tak úloha proti nemu nám nastáva!“

Rečník triumpfálne obzrel sa dokola. Páčil sa sám sebe.

Jelšovský kuknul stranou na matku, zvestujúc jej, že už dostal svoje. Táto však tomu sotva porozumela. Meravo trhala lístky z blízkej jablone, akoby tým chcela nepozorovaným urobiť svoje nemilé polozenie. Len sa notár natiahnul, pohladil svoje zaokrúhlené brucho, čo mu obyčajným výrazom bývalo, keď sa vážnym chcel stavať. Samo sebou rozumie sa, teraz na to cielil, že však aj on bude tu, keď nastane úkol proti Krásoňovi.

„Margita! Stúpaš dnu!“ zvolala farárka na dievčatko, ktorá so svojimi družkami dedinskými už na ceste bolo. „To dievča by voždy s tými sedliačencami chcelo byť; preto nechce potom len slovensky hovoriť.“

A pán farár neodkladal so započatím svojho účinkovania proti Krásoňovi. Trebars neznal ešte úplne mladého zapalencove zábery, toľko mu predsa jasné bolo, že medzi ruže, na ktorých dosiaľ poslato má, pôsobením jeho nieraz môže sa zamiešať ostrý trň. Pastier

Indu v Jelšine bol veľkým chytrákom. Táto zvláštna vlastnosť jeho poradila mu aj teraz. Výpočítal si, kde je asi Krásoň najdotkli-vejší.

K fare náležajúca zahrada ležala na hornom konci dediny, v bezprostrednom susedstve so zahradou Krásoňovskou. V predpoludňajších hodinách hneď druhého dňa vykefovať si dal kabát, vzal palicu, ktorú si čo kandidát ešte kedysi z Nemecka bol doniesol, a vybral sa hore dedinou do zahrady.

Sotva zatvoril za sebou dverce a sotva rozhladel sa po susednej zahrade, vífavný blesk strelil z farárových očí. Uzrel tam Krásoňovu matku.

Táto sotva počula kedy tak zvučné „dobré ráno!“ ako teraz od pána farára. Zameril rovno ku plotu a dobre volenými slovami primäl susedu, že aj ona sblížila sa ku nemu, ba čo chvila, už zavíeral za sebou dverka svojej a vchádzal do tamtej zahrady.

„Teda s laskavým dovolením, vzácna pani susedka, miesto svojej poprezerám teraz vašej úrody, ako sa zdá, mnohosľubné počiatky.“

Ale čo všetko jest v zahrade, na tom jeho milostí pramálo mohlo záležať. Hneď nato už v letníku sedel s pani Krásoňovou. Ku predmetu, ktorý jediným cieľom farárovým bol, nebolo jim ťažko preísť. Veď dobrá matka ešte len od nedávna mala doma svojho jediného syna, a od tých čias nenaskytila sa jej ešte takáto príležitosť ku poshováraniu sa s pánom farárom.

„Veru ja sám nesmierne bol som potešený,“ plynuly slová jeho milostí, „dozvediac sa, že v našom kruhu, v našej obci ostane žiť a pôsobiť. Ale nešťastná naša vlasť, nešťastní sme my ľudia. Kadejakými bludármi, lžeporokmi rozvratený je oheň nesváru. Mnohé

krásne duše a povznesené hlavy, ktoré povolane boli stať sa rozširovatelmi všeobecného blaha, význačnými synmi vlasti, zapálené tým otravujúcim ohňom staly sa zatratencami. Škoda, večná škoda! Kto zodpovie za tie slzy, ktoré natečú z očí bludom týchto boľastne dotknutých?“

Sklonil hlavu, akoby ho to boľalo; vlastne ale zkúmal, ako dojaly matku vypočítané slová jeho.

Krásoňová hneď poňala, kam cieľ jej výrečný hosť, ale nevedela tak náhlo na čisto prísť sama so sebou — neodpovedala.

„Ako som sa teda tešil, že príde a v našom kruhu zostane, práve tak rosmútila sa mi duša, keď zavanul ma duch, akým nakvasený a veľmi nakvasený je aj váš milovaný syn, vážená pani.“

Matka vzdychla.

„Škoda mnohosľubného života!“ zase doľožil farár po malej prestávke.

„Neviem však, či v šľachetnom svojom horlení neráčite krivo posudzovať môjho syna. Snahy jeho v srdci majú zárodok. Znáam ho dobre, učila som sa ho poznať od malička, preto môžem povedať, bez toho, žeby materská láska hovorila zo mňa, že cit tak hlboký, možno snáď riecť slabý, sebe samému áno, iným však nikdy nemôže byť nebezpečným. On hovorí, že ubiedenému ľudu chce posvätiť svoj život, a ja, aspoň ja nemám príčiny neveriť mu.“

„Tak oni hovoria, pani moja, všetci! O hlbokom cite jeho ja nepochybujem, ba že nepochybujem, práve tým viac žialim nad ním.“

Vzdychnul si, vstal a s odôvodnením, že vlastne len na pol hodinky mohol odísť z domu, odporúčal sa matke v myšlienky pohrúženej.

(Pokračovanie nasleduje.)

Anthropologické úvahy.

Dľa Karola Rosenkranza a Emanuela Kanta podáva P. H.

Započnuvše úvahy naše s považovaním človeka v tom stave, kde on ako človek vôbec vlivu prírody v nepochopiteľnej temer miere vystavený je, tak že jeho určitost' kroz prírodu všade je patrná, a nebolo toho ľudského

jednotlivca na svete, ktorý by sa bol mohol z jej silného, bytnost' jeho kroz a kroz ovládajúceho objatia beztretné, t. j. bez veľkej škody alebo znebezpečenia svojho života, vymaniť: pokročili sme ďalej k tej zvláštnejšej

určitosti človeka kroz prírodu, kde táto ne nechala ho v jeho odosobnenej bytnosti stáť, v ktorej by velice málo bol vládal vykonať, ale splietla a sviazala ho predívne s rodičmi, s čeladou, s rodom, s kmenom, s národom a s plemenom, aby takto dľa vôle všemohúceho, múdreho a dobrotivého Stvoriteľa svojho, ktorý ho aj mocne zdržuje a premúdre spravuje, pomali dospel k tomu, žeby jeho duch čím diaľ tým snadnejšie mohol svoje väzby rozvažovať a s každým vekom a pokrokom v rozvíjaní svojich fysických i duševných síl slobodnejším sa stávať. Cesta, ktorá k tomu vedie ľudstvo, národy a jednotlivcov, je pravda dlhá, avšak istá. Tak hľa prejdeme zase len k uvažovaniu jednotlivcov, avšak ako takých, ktorí vo svojej plemennej zvláštnosti a nadanosti, čím vyššie stojí toto plemeno, tým šťastnejšími sa stanú v tom svojom zápase, jaký s prírodou v tomto hrubom, zemskom tele viesť nútení sú, aby neostali púhymi bytnosťami prírody, ale aby túto prírodu čo prostriedok k zvýšeniu a k zveličeniu svojej duševnej činnosti použili, ju v mohútny živel svojho ľudského rozvoju prerobili a dokázali, že ten božský duch, ktorý i v človeku pôsobí, je predsa pánom i nad prírodou, že on nemusí sa prírode vo všetkom a bezprostredne koríť. A preto ač naše líčenie ľudských plemien zanámať mohlo naše et. čitateľstvo, dúfame, že nie menej zanáímavé budú preň tie naše úvahy, ktorými si vysvetlovať budeme zvláštnu prírodnú určitost, zjavujúcu sa v samých jednotlivcoch.

Vidzme teda: Osobytnú prírodnú určitost jednotlivca.

Bytnost jednotlivca je dľa zvyš učiněných poznámok našich mnohonásobne prostredkovaná, avšak jednotlivec alebo ľudská osoba teší sa mimo onnej určitosti aj svojvlastnej, vrodzenej určitosti, ktorou sa sila prírody, v nom účinkujúca, k jeho dobrému zvyšuje, tak že sa ona dobrou pomocníčkou ducha stáva. A táto osobytná prírodná určitost v človeku javí sa:

1. Vo všeobecnosti ako zvláštny pomer prirodzených sústav v jeho organizme (ústrojnosti) panujúcich, čím tak rečená celistvá úmernost (temperatúra) jeho fysického a

duchovného života, t. j. psychický život patrne a dojímavě sa vyráza, a to je temperament, v našej reči letora.

2. Vo zvláštnosti, v nežj je jednotlivec určovaný svojími vlohami.

3. V jednotlivosti ale javí sa tá určitost v zvláštnych, prípadne len jemu samému náležiacich prírodných vlastnostach, ako je idiosynkrasia, čo je najťažšie k vysvetleniu pri človeku, lebo isté vlohy má každý jednotlivec, ale táto zvláštnost, ktorá nikoho šťastným nečiní, iba zriedkavým ľuďom tovaryší.

Uvázme teda: Temperament, ktorý spočíva na prevahe jednej z organických sústav, ktoré v jednotlivom človeku vývodí. Vieme, že ľudské telo je múdram a všemohúcim Stvoriteľom predívne ustrojeno, že ono skláda sa z pevných, tuhých, z plynných a mäkkých čiastok, ktoré dovedna jeho fysickú ústrojnost, organismus, pôsobia, v nomž rôznost živlov spája sa k organickej činnosti všetkých telesných síl, aby z toho množstva živlov jednotné a ucelistvené telo jako dobrý nástroj duše tu bolo a svoju úlohu čo ústroj ducha náležite konalo. Rozoznávame pak v tele ľudskom všeobecne tri rozmanité sústavy, a síce sústavu citeľnosti (Sensibilität), sústavu dráždlivosti (Irritabilität) a sústavu reprodukčivosti (tvorivosti), ináč aj plastickú alebo vegetatívnu sústavu, dľa nežj telo dielom rastie, dielom ale s vylučovaním istých čiastok zo seba, neustále sa doplňuje. V tomže tele ľudskom sú teda kosti, na kostiach stuhly, svázky (Flechten), na svázkoch svaly (vlastné mäso), vo svaloch čuvy, prenikajúce všetko telo kroz a kroz, a potom zase cievy krevnaté a cievy iné vlaky odvádžajúce a celému telu sdelujúce. V hlave a v chrbovej kosti sídli mozog, čuvmi poprepletaný; vo vnútri tela v prázdniach kostí sú umiestené: žalúdok, ktorý je spojený so strevami, nad ním pečena (játra), po bokoch plúca, srdce, slezina, ľadvie asi v stredu tela, a všetko povrhu odiato kožkou jemnou, mocne prípevnenou o kosti a mäso, a zase i tato zo všetkých strán preniknutá čuvmi, krvou, masťou (tukom) a rozličnými vlahami. V takejto ustrojnosti tela pôsobia už zpo-

menuté tri sústavy, na nichž sa zakladá temperament človeka v rozmanitých stupňovaniach a modálnostach, v nichž nezaznateľný zástoj hrajú nie len zdravie a nedúživosť, sila a mdloba človeka, ale aj jeho duševné a mravné a tak vzdelanostné rozpoloženie, jeho šťastie a spokojnosť, alebo nešťastie a nespokojnosť, slovom rozmanité zkúsenosti a osudy života, súzvučnosť alebo rozladenosť duševnia.

Orgánom sústavy citelnej je čuvstvo, ktorým sa život živočíšstva od každého iného života dľa jakostí rozoznáva a oddeľuje; ono zahŕňuje v sebe kroz protívu čuvov mozgových a spodného tela dvojaký stred, v mozgu a v spleteninách ganglií.

Sústava dráždivosti, spočívajúc na obehu krve a sile svalov, má tiež svoju protívu v prúdeňi sa krve do kola a ku strediu kroz tepny a žily.

Konečne sústava reprodukčivosti má svoju vnútrajšiu a vonkajšiu stranu v žalúdku a v črevách, ako aj v koži, avšak jej úkony sú zvlášte činnosťou gangliárných čuvov podmienené. A ponevác tieto opäť kroz svoju sympatičnosť i mozgové čuvy k sebe priťahujú, stáva sa, že táto sústava aj na citelnosť mocne pôsobí.

Takýmto činom povstávajú a odvodzujú sa štyri temperamenty, a síce zo sústavy citlivosti vyniká temperament sanguinický (krevnatosti a živosti), zo sústavy dráždivovej (popudlivej) temperament cholericý (žľce, ohnivosti a paňovitosti), ale iba vtedy, keď v sústave tej hojnosť tepnovej krve prevažuje; z reprodukčivnej sústavy pochodí temperament melancholický (zamyslenosti a zádumčivosti), a z nadvlády krve obyčajných žíl pramení sa temperament flegmatický (lenosti a chladnosti). Že iba sústava dráždivosti je schopná k ustáleniu v sebe rozhodnej psychickej protívy, pochodí odtiaľ, že úkony ostatných sústav, keď jejich oddielnosť uvažujeme, tak mocne zasahujú do jej činnosti, ktorak jich zretedne od seba oddeliť ani len nemožno.

Grécki lekári to boli, menovite Galéa, ktorí ľudské temperamenty na štvoro podelili; v novších časiech pokúsili sa o iné viacstrannejšie podelenie a pomenovanie eurpejskí učenci,

ale sa jim to nevydarilo, museli sa teda zase ta vrátiť, zkadiaľ vyšli (od Grékov), pominúc obmedzenosť daktorých drievejších náhľadov. Krev, žľc a vnútorná vlaha teda, menovite ale tá zo žľaz sa vyrábajúca, nemohla už k tomu postačovať, aby sa z nich základné formy individuálnosti vysvetliť mohli.

Čo hlavnia vec pri podelovaní temperamentov ostane voždy pochop: 1. vnímavosti, 2. samočinnosti vo svojej dvojakéj forme, totiž v čas prijímania dojmu a v čas jeho prerobenja na skutok, ktorý stanúc sa naším, protípôsobí, a 3. pochop bezprostrednej rovnosti, vnúmaného s tým, čo sa z nás vyvinulo.

Žiadon temperament neobjavuje sa skutočne v úplnej čistote svojej, že nemožno o komkolvek hneď povedať, toto je veselý, dobrodušný sanguinik; tento je vzdorovitý, panovitý, pyšný, vysokomyslný, ctižiadostivý, nezlomný choleric; alebo toto je do seba uzavretý, zádumčivý, starostlivý, žialotrudný, trúchlomyselný, bedákajúci melancholik, a tento tu je mrazivý, studený, nepohnutný, lenivý, nevšímavý, mrtvý flegmatik. Na to miesto zkusujeme, že radšej sa nám každý temperament objavuje ako mnohými okolnosťami zvláštne menený. Deje sa to v prvom rade účinkovaním podnebia, lebo cholericý temperament sa vlivom vlhkého a studeného povetria značne mierni. Potom sa to deje rozmanitosťou živnostných článkov; lebo protiva bylinných a živočíšnych látiek má veľký význam pri vyrábaní sa krve, rozdielnosť nápojov, ako mlieka, piva, vína, čaju a liehovín mení činnosť čuvov a napruženosť svalov až do nekonečna. Flegmatik pijúci vodu a pijúci víno docela inak sa vynímajú. Ďalej menia sa temperamenty v daktorých fahoch a v sile svojich objavov rozdielom ľudského veku, ktorý ho dľa stupňov tohoto v inej a v inej farve predstavuje. Pripomenuté už posiaľ modifikačné, ako podnebie, živnosť a vek sú smyselnej povahy. Duchovné ale príčiny týchže premien sú tak rozmanité, že jejich utriedenie nemožno previesť; v ohľade tomto zaiste historia jednotlivca a jeho postavenie na svete, nevypočítateľné zmeny, oslabenie alebo soslínenie temperamentu uka-

zujú. Vdolanosť privádza človeka k povedomosti svojho temperamentu a podriaďuje ho obecnému mravu, zvláštnym cieľom a rozumnosťou vôle, tak že týmto činom temperament ako moc prírody do úzadia vstupuje, vo svojom objave a dejstvení ale na vonok temer nepozorovaným sa stáva.

Pri tom všem temperament jednotlivca prez celý jeho život tým istým ostáva. Mysel a vášne, jako aj iné hýbadlá v človeku môžu síce zdanie o jeho preinačení sa, o zvrhnutí, zmene a prechode v iný temperament vyvolať, a preto vidí sa nám, akoby sme už iného človeka mali pred sebou, avšak nenie tomu tak, ostane to vždy len zdaním. Rozhnevania sa flegmatika nepremieňa tohoto v cholerika, lebo opravdivý pozorovateľ pozná v ňom vždy jeho prírodou mu zprostredkovanú individuálnosť. Rozprávajú ľudia aj o složenosti temperamentov, ale toto je, ako nižej uvidíme, nemožné, lebo dve prírodné protivy sa tak nesnesú v človeku, ako jedon a tenže človek nemôže mať dvojaký charakter, t. j. že nemôže byť poctivcom a nepoctivcom v jednej osobe. Keď sa tedy hovorí, že ten a ten človek má temperament sanguinicko-cholerický, iný zase cholericko-melancholický, alebo inak smiešaný, môže to byť iba výraz, výpomocné slovo v čas núdze pre koľkostnú určitosť istého temperamentu a často je to ledvy pomenovateľnou modifikáciou istého temperamentu, ktorý si tak ostáva prez celý život totožným, alebo verným, ako aj plemenná určitosť, ktorá môže síce vlivom mnohých okolností a prevratov byť v dačom zmenená, ale nikdy nie cele pretvorená; tu platí to na pravde založené prislovie: „Naturam si furca expellas, iterum redibit,“ t. j. prírodu čobys' jakýmkoľvek činom vyhánal z človeka, zase sa len k nemu navráti. Však aj od sluca na brunátno zbarvený Európean nestáva sa preto medobarevným alebo čiernym, že ho ľudia takým menujú. A keby daktorý temperament zase vo svojej abstraktnej rýdzosti skutočne jestvoval, vtedy by mal Steffens pravdu, hovoriac, žeby na tento spôsob ľudská prirodzenosť sklesla na zvieraciu prirodzenosť, lebo iba táto ostáva stáť pri jednotlivých formách jakoby skryštalizovaná alebo zkamenená vo

svojej nijak meniť sa nedajúcej určitosť. — V pospolitom živote stretáme sa často s tými najchybnejšími náhľadmi o podstate a význame temperamentov. Príroda ale nenie tak nespravodlivá, žeby jednomu temperamentu pred druhým zvláštne prednosti bola udelila. Temperament môže síce duchu človeka zvláštne ťažkosť pripravíť, ale vec sa tu práve tak má, jako aj pri plemennom pôvode. Žiadno plemeno nenie samo v sebe nad druhé lepšie ustrojené, lebo o každom plemene musíme to rieciť, že je ono schopné všeho toho duševného vývinu, k nemuž duch ľudský opravdivý zárodok v sebe nosí, alebo že je spôsobilé predstavovať v sebe celé spoločenstvo, ačkoľvek to samé podnebie, v ktorom ono žije, a tá miestnosť, na než sa ono rozkladá, pôsobením zvláštnych okolností mimoriadne rozdiely tvoríť zvyky. Tak na príklad: jednotvárnosť afrického územia, vulkanická rozorvanosť poludno-indického archipelagu a iné okolnosti a príčiny, jako aj historické príhody a udalosti, najmä dejinný vývin plemien a jejich národov, tie najmimoriadnejšie rozdiely zplodzujú. Je to predsudok hodnotu jednoho temperamentu nad druhý vynášať, jakoby duch človeka nevládal hocťorý temperament služobným si učiniť. Menovíte do zlého chýru upadol flegmatický temperament pre svoju váhavosť a neobratnosť a sanguinický pre svoju ľahkomyselnosť; vošlo to do zvyku od toho času, čo ten prvý pomenoval Haller sedliackým, Platner ale böetickým temperamentom. Naproti tomu ale melancholickým byť, platí za dač zvláštneho, akoby dač vznešeného, čím sa už svetu predstaviť možno. Takú mienku prechovával o tomže temperamente i filosof Aristoteles, ktorý myslel, že prírodou takto nadaní, obyčajne veľkí, vynikajúci mužovia bývajú. Dá sa však o tomto všem len to povedať, že sa to pri ľudskej ctižiadosti a márnomyseľnosti práve i módou stať môže, tento alebo iný temperament si privlastňovať, čo sa zhusta stávalo a najmä do zvyku prišlo, ľahostajnosť flegmatika affektovať, ponevác to pokládano za príznak hodného múdrea. Pre svobodného a volne dejstvujúceho ducha je temperament so všetkou svojou silou iba látkou k vyvedeniu dačoho v tomto fysicko-duševnom

svete
kresť
ducha
tost
môže
člove
tak p
pre
stáva
nosti
mysl
duch
myse
myse
dost
hlúbe
náde
rozhu
sa je
v du
som
vláde
mene
často
pre
zúriv
nestá
špek
na s
šená
čajne
nízku
veci
snad
men
span
ham
jaké
rodn
a s
N
char
tom
uváž
tu n
rakt
rodn
rozv
Tem

svete! Vyzdvihnúť musíme predovšetkým tú moc kresťanského, lebo duchom svätým ovládaného ducha, ktorý i sanguinikovi múdru rozvažitosť a jeho prechlivosti istú miernosť nadaf môže; ba aj to je v stave vykonať, aby tento človek pri tom všem, že okamžitý dojem a tak prítomnosť nášho veľkou mocou pôsobí, pre ktorý sa veľmi roztržitým a tekavým stáva, mohol nielen v meniacjej sa vždy prítomnosti žiť, ale opatrne aj na budúcnosť pomýšľať, a preto túto z očí nezpúšťať. Tenže duch je dosť mocným i zádušným a truchlomyseľného melancholika rozveseliť a potešiť, myseľ jeho vyjasniť, srdce jeho zmužiť a radosťne rozochvieť, aby opustiac svoje zaľúbenie do nepotešiteľnej minulosti, oddal sa nádeji lepšej budúcnosti. On z mrzutého a rozhnovaného často choleraika nad nedarením sa jeho lepších námah môže takže budením v duši jeho lepších a mocnejších nádejí s losom na čas neveselým smieriť. Nadovšetko vládze on jeho ohnivé vášne a horúce plamene smierniť a pak ho v jeho bezohľadnom často vystupovaní milosrdnejším učiniť, aby pre dosaženie svojich cieľov nikdy sa ani zúrivosťou, ani ľadovo-chladným ukrutníkom nestal. On je vstave i počítavému a chladno špekulujúcemu flegmatikovi, ktorý snáď len na svoj zisk vždy myslí, dodaf svätého nadsenia pre vznešenejšie ciele ľudstva a obyčajného života, aby sa povzniesol nad takúto nízkú každodennosť i nachodil zaľúbenie vo veciach svätejších. A preto tento duch ho snadno v pravého mudrea a posvätenca premeniť môže. Kresťanský duch a kresťanská spanilomyseľná vzdelanosť tedy, vzdor tým hamovníkom našej pozhnannejšej činnosti, jaké v našich temperamentoch, jako v prírodných určitostach máme, celé divy v nás a s nami pôsobí!

Našli sa aj takí, ktorí v temperamente charakter človeka spatrovali, no že oni v ohľade tomto velice poblúdili, poznáme z toho, keď uvážime, v čom záleží charakter človeka? A tu nemôžeme inšie rieciť, než to, že je charakter výplyvom dvoch činníkov, a síce prírodnej určitosti jednotlivca z jednej strany a rozvoju vôle jeho i dejov z druhej strany. Temperament je tedy iba jednou a to pod-

riadenou stranou tejto celistvosti. Hovorí sa síce aj o melancholickom, cholericom alebo inšom charakteri človeka, ale tu každý hneď badá, že tým mieňa iba temperanty, jako fyzickú povahu človeka, ktorá prirodzene i na duševnú vliva. Kdekoľvek máme náš úsudok o skutočnosti vyslovíť, tam to dobre cítime a vieme z praxi života, že sa musíme oproti prírodnej určitosti, na rozumnosť svobodnej vôle odvolať. Nič by tu nepomohlo cholericovi pred súdom, keby sa chcel svojou prirodzenou náruživosťou ospravedlnovať, tak asi ako Sancho Pansa činí, keď na škohlenia svojho Pána odpovedá: „Ja som už raz taký podivín.“ Zo zlého rozumenia Schopenhauerových úvah, mysleli daktori, že je charakter človeka nepremenný, nečiniac rozdiel medzi jeho prirodzenou a duševnou povahou, kde sa pod tou prvou rozumie a rozumieť môže iba prírodná určitosť ľudskej individuálnosti, ktorá je pravda v podstate svojej nepremenná. Charakter ale ako plod našej svobody, je tá mravná určitosť, ktorú sami sebe dávame. Dľa tohoto je už charakter dobrý alebo zlý, silný lebo mdlý, veľký alebo malý, stály alebo klátivý, otvorený alebo skrytý. Všetky tieto príznaky charakteru javia nám svobodu človeka, a preto žiadon z nich nemožno charakterom nezmazateľným pomenovať. Mravný charakter človeka nie len že sa môže zmeniť ale pakli je zlý, má aj skutočne zmeneným, alebo napraveným byť. To žiadať od nás, aby sme svoj temperament zmenili, alebo iné vlohy nežli jich máme, si prizpôsobili, vypadlo by nám iste veľmi smiešnym, ale ak kto od nás žiada aby sme sa zriekli ľuhárstva, lsti, nepravej ústupnosti, nespoľahlivosti, podlosti, a iných necností; v tom má pravdu a právo, a my dobre urobíme, keď ho poslúchneme!

Sanguinický temperament zakladá sa na prevažujúcej v človeku citlivosti, a citlivosť je schopnosť pre každý dojem a preto kde ona panuje, tam javí sa jednostranná drážlivosť, lebo podnet ktorý to zapríčiňuje, je kroz dojem spôsobená organická napnutosť. Podstatou sanguinického temperamentu je preto pozitok, ponevác svet zjavov na otvorenú voľdu passívnu dušu lákavo pôsobí. Z tejto príčiny žije sanguinik obyčajne len

v prítomnosti, súc pri prevažujúcej v sebe výjímavosti, od povahy a zmeny toho svetového vlivu na seba odvislý. Z toho nasleduje predne, že pozitívna strana tohoto temperamentu je ľahká prístupnosť vsem možným a najrozmanitejším dojmom. A na kolko týmto činom subjektívna duša neprestajne zaplnená býva dojmami, a preto ustavične je zaneprázdnená, musí základná naladenosť sanguinika veselá bývať.

Ale práve tá všestranná zbudenosť a pohnutosť sanguinika môže sa v prehavosť a rozptýlenosť duše odroditi (premeniti), ponevác jedon dojem druhý zaháňa a zameňuje, a zriedka sa ktorý z nich v hĺbinách ducha umiesti, aby jich zaujal. Subjektívny duch je tu mocnosťam pýtajúcich ho zjavov cele vystavený, ktoré vzájomne premáhajúc sa, v duši trvale ostať nemôžu. V takomto páde môže príjemná, uradovaná naladenosť v obecnú, sprostú veselosť preísť, ktorá zvykla v ustavične sa prúdiacom, bezzákladnom smiechu a v zvästaní alebo v rozpustnom táraní sa javiť, jako to u ľudí sprostých a detí nemysliacich pozorujeme.

Ján Müller pomenoval sanguinický, cholerický a melancholický temperament nemiernymi, flegmatický pak miernym, pri čom však nesmieme na to zapomenúť, že bezmiernosť a miera sú určitostami bezprostrednými a nie výsledkami vzdelanosti.

Cholerický temperament. Tento temperament má dač zo sanguinického v sebe, jako čiastku podstaty svojej. On je drážlivý, ale namiesto toho, aby sa činnosť jeho len na vnímanie narážajúceho naň dojmu obmedzila, účinkuje on nazpät. Toto zpätúčinkovanie alebo protipůsobenie je jeho skutok, činnosť a zvláštnosť, ku ktorej mu podnet iba príležitosť zadržáva. Jeho činnosť ale pohybuje sa cestou minulosti kroz prítomnosť ku budúcnosti. Keď sanguinik pre prítomnosť zapomína na predošlosť a budúcnosť, cholerik reflektuje v prítomnosti na minulosť a budúcnosť, aby z nej koristil pre budúci vek,

na ktorý on velice rád myslieva a ktorý ho mocne zajíma.

Ztadiál vyplýva čo krása tohoto temperamentu síla k jednaníu a účinnosť temer hraníc neznajúca. Najčinnější a veľké veci vykonavší mužovia, ktorí sa i v historii ľudstva čo zvláštni duchovia preslávili, slúžiac clovečenstvu, boli obyčajne cholerikmi. Táto síla ako vnútorná možnosť činu býva kroz dojem, ktorý z vonku prichodí, budená a roznečovaná k svojmu ujaveníu sa. A ponevác cholerik kroz takýto podnet k sebecítu prichádza, je jeho základná naladenosť, odvaha, ako istota subjektívneho ducha, mocsť svojou činnosťou samostatne a tvorive vystupovať.

Negatívna strana tohoto temperamentu javí sa v prechode síly v moc a vládu. Jednotlivec ako subjekt stane sa tu čínnym, bez toho, žeby k svojmu jednaníu primeraným tomu dojmom určovaný bol. On pôsobí čo ničiteľ a búratel toho stávajúceho, ktoré jemu nezodpovedá, ponevác jeho činnosť chýbí miera pohýňajúceho podnetu a ona vyššie sa vznáša ako púha protičinnosť, lebo chce dač nového a lepšíeho utvorit. Takto tedy veľkí reformátori v dejinách, na poli politického, vedeckého, literárneho a krásoumného dejstvovania takýmto ohnivým temperamentom k čínom svým hnaní bývali.

Z onej síly rodí sa čudesná odvaha a zmužilosť, a z tejto pramení sa vzdor, alebo hotovosť k zápasu s kýmkoľvek na svete. Tento vzdor je chybný pomer medzi subjektívnou naladenosťou s objektívnym pudením k činu. Odvaha ako vzdor je istota síly, že môže vo svojej protive sotrvávať, a preto ona musí objektívnosť, ktorá sa jej prieči, násilne dla svojho smyslu zmenit, ona musí alebo zvíťazit, alebo čo premožená padnúť; pomyslime si tu na Fridricha Veľkého, cisára Jozefa II. a na Napoleona I. V tomto temperamente, jemuž sa často velice divíme, spočíva tedy základ k síle charakteru, jako sa on vo všetkých veľkých mužoch javil a jako sa nim obyčajne cholerici vyznačujú.

(Pokrač nasleduje.)

Kritické listy.

Teda si zablúdl, brat môj, za hory a doly — odpusť, že nateraz nemôžem za tebou. Čo píšeš o sensačnej literatúre, to podpisujem a príkladám aj pečiatku. Na každom poli ľudskej činnosti rastie aj burina — a literatúra je veľmi úrodné pole pre všelijakú chamrad. Zato má kritika tú veľkú ale aj ťažkú úlohu, chytiť do mocných rúk riečicu a pretriasť plody literárne dokonale.

Kritika! Ťažké to slovo: ono váži mnoho. U nás kritika nekvitla, iba v Hurbanových „Pohľadoch“ hodila prvé korienky. Tam sám redaktor, krásnoduchý Mikuláš Dohnány a Kalinčák brali do ruky pytevný nožík. A veru zručne s ním narábali. Neskôr prestala plodnosť, prestala aj kritika: korienky, Hurbanovými „Pohľadmi“ sadené, vyschly.

Kritika musí byť spravodlivá, prísna a tvorivá. Chybný je to náhľad, žeby kritika mala iba negatívne stránky. Ona pravda mnoho zapiera, ale aj mnoho tvrdí, a jako som riekol, aj tvorí. To činí ale len tá vysoká kritika, ktorú naučil svet Maculay. Tento výtečný prosaista kritizuje s otcovskou prísnosťou a láskou a vyvádza z cudzích diel vlastné myšlienky. Hovorí, že je Maculay jeden z najväčších historikov sveta: a ktoby to s radosťou neuznal, keď kochal sa na jeho histórii anglickej, avšak ja osmelujem sa tvrdiť, že Maculay, jako bol raziteľom cesty na poli dejepisu, tak je aj tvorcom novej kritickej školy. Bár by sme sa učili od neho. Lebo, ver mi, kritika je tak dôležitá vec, jako samo tvorenie. Čo by bolo z tých najgeniálnejších prác, keby dobrá kritika neuvádzala širšie obecnstvo do tajných dielní ducha. Keď kviefa vonia, žiada sa, aby bol niekto, čoby uvážil rozkošnú vôňu; keď burina smrdí, žiada sa, aby sa našiel niekto, ktoby ju vytrhal.

Pravda do takejto kategórie kritik nepatrí ku pr. také kritizovanie, jaké sme nedávno čítali v moravských novinách „Pozore“, ktoré vychádzajú v Olomúci. Literárny reportér tohoto časopisu pojednáva o Bottových básnách s tak veľkou dósou tej najkrajnejšej hlúposti, žeby sme sa mali vôľu smiať, keby

vec tá nemala aj seriousnu stránku. Ten panák od „Pozoru“ vyhadzuje Slovákom na oči „naivnosť“ preto, že sa oduševnili na Bottových básnách. Toto slovo sme už viac ráz počuli z istej strany. Ono svedčí o brutálnej nadutosti. Že tento kritik haní Bottu, hovoriac, že takých „básniků oni majú dost,“ to mu odpúšťam, jako každému nevedomému človeku, ktorý chce hovoriť o veciach, o ktorých nevie zhola nič. Ale odpusť mu nesmiem tú drzú nehanebnosť, že chytá sa do posúdenia Bottových básní taký človek, čo drží **Odyssea za latinského básnika**. Veru, veru, my Slováci zostaneme radšej „naivnými,“ lebo ujisťujeme toho panáka, že na našom naivnom Slovensku takým mudrcom, ako je on, nedovolia rozširovať odyssejské múdrosti v stĺpcoch našich časopisov. Seriousna stránka tejto kritiky leží v tom, že nás bolí duša, keď vidíme, jakú hnusnú kašu musí pojesť ten náš dobrý bratský, šlachetný moravský ľud! Čudujeme sa, že nepovstanú ľudia na Morave proti takému tráveniu zdrávneho rozumu a citu a nevyhodia časopis pred dvere, ktorý má takých „nenaivných“ mudrcov. Nesvedomitosť takáto nedá sa na „naivnom“ Slovensku ani myslieť. My sa síce nevypínáme, ani nemyslíme, že sme už dosiahli najvyšší vrcholec Olympu, ale tak ďaleko sme dospeli, že medzi našich pracovníkov na literárnom poli nepočítujeme nedoučených chlapčískov, čo držia Odyssea za latinského básnika.

„Čermáček“ od „Včely České“ tiež vystrelil do povetria svoju múdrosť! Nuž ale nech si to má; ja by som prial Čechom „tucet“ takých poetov, jako je Botto, a jestli nás títo moderní titani drážit budú, vyjdeme si raz na niektoré veličiny českého parnassu, že v nich hegue jako v starých hodinách. Urobíme to nestranne a bez tej zlosti, ktorá kypí v Čermáčkovi. Jedno ale musím pripomenúť tomuto pánovi a všetkým tým, čo s ním rovno smýšľajú. Prosil bych jich, aby nás neobrážali tým, že menujú našu slovenskú reč „podřečím.“ Takéto urážanie našej cti, nášho citu je nebratské a zlomyseľné. Nám Slovákom všetko, všetko vzali naši nepriatelia,

zostala nám jedine naša slovenská reč, ktorú aj Maďar volá rečou slovenskou! Potom treba si aj usporiť tú filologickú a ethnografickú blamážu menovaním slovenskej reči „podrečím.“ Jestli by nám to kto z vážnejších častejšie na oči hádzal, mohlo by sa stať,

žeby sme nútení boli posbierať dôkazy starobylosti slovenčiny, pri ktorých dôkazoch by sme potom na všeličo prišli. K vôli domácejmu pokoji prosil bych ešte raz našich bratov, aby neobrážali náš cit, ktorý i tak trpí úrazy od vrahov. Tvoj
Miloslav.

Listy z Čiech.

XI.

V Zlatej Prahe, v júni.

Literatura česká môže byť hrdou na svojich belletristov. Je jích kruh statný a každý člen jeho individualita vyvinutá, vzácna. Všetci sú v plnej sile svojho rozkvetu od fantastického Zeyera, mohutnou, temer orientalskou fantaziou obdareného idealistu až po protivnožca jeho, Arbesa, chmurného, realistického vo všetkom, že stáva sa niekedy až suchým, unavujúcim.

Od doby posledného referatu nášho z oboru peknej prosy nahromadilo sa nových spisov mierou netušenou. Obzreme si jích úhrne dľa jednotlivých spisovateľov.

Július Zeyer vydal v poslednej dobe belletr. diela tri: „Báje Šošany“, „Novelly“ I. a druhé vydanie románu „Ondřej Černyšev.“ V Bájach Šošany spisovateľ vzal si za látku východnie myty, a pôvod jích povstania. Vypravuje v úvode, ktorý sám svojou veľkolepou obraznosťou a krásou mlavy zrovna uchvačuje. Prvý mythus, „Smrť Evina“ má latku biblickú, jednoduchú síce, ale v pojmí Zeyerovom znamenitú, je to takrečeno apoteosa Evy jako matky. Jedna z najlepších vlastností Zeyerových, krajnomalba je skvostná, všetko mihoce sa farbami nádhernými a pri tom neunavuje, nepresyťuje. Nasledujúca báj, „Kráľ Menkera,“ deje sa v Egypte, u posvätného Nilu, v čase Faraonov. Opäť líčenie znamenité, zvláštne prírody, je prvou vlastnosťou tejto mythickej poviedky. Niektoré výjavy, jako preskvostné líčenie plavby do Bubastis, hodné sú štetca prvých maliarov. Posledné číslo zbierky, indická báj „Tilottama,“ je sdramatisované. Tu básnik dostúpil svojho vrcholu. Veľmi šťastná látka, prevedenie jej, charakteristika, sceneria, líčenie, dialog i reč

poetická, ticho sa prúdiaca a predsia velebná jako oceán — všetko vplyva harmonicky vo vzácne dielo umelecké. Kniha „Báje Šošany“ je v literature domácej posial bez páru a sotva dostane sa jej tak hneď jinej, ktorá by s ňou závodit mohla. — „Novelly“ (diel I.) obsahujú zase tri práce: prvé dve z r. 1874., tretiu z roku 1876. Sbíerku zahajuje „Jeho svet a její.“ Hneď zo začiatku púta nás tu podarené líčenie sveta malomestského, tých malých velikánov, ktorí kujú verejnú mienku a vynášajú anathemata nad hlavami jako naj-suverénnejší samovládcí. Partie tie spisovateľ črtal s patrnuou chuťou a humorom. Povahopis malej Gabriely, hrdinky novelly či romanetta, jako bola nazvaná prv, je kryštálne jasný, umelecky dokonalý, tiež muž jej slabých, švihák veľkomestský, ale srdeca nezkaženého, pani de Dorval i jiné menej dôležité osoby vylícené sú dokonale. V „Miss Olimpii“ (druhá práca zbierky), prevláda opäť krajnomalba a reflexia. Prvá skveje sa sytými, ohnivými farbami a krásny ten kraj italsky, vody, ostrovy, villy a večná jeho zelen, mihajú sa dlho po prečítaní čitateľovi pred očima, utešené obrazy a porovnania nechejú zmizet. Z dojemného konca „Miss Olimpie“ zrejme vyznieva Zeyerov mysticismus, ktorý v novejších plodoch jeho bohužial zvrhať počína sa v nešťastný spiritismus, ovšem na veľkú ujmu umeleckej hodnoty prác spisovateľových „Xaver,“ poslednia novella zbierky, je v pojmí i prevedení najšťastnejším číslom knihy. — Román „Ondřej Černyšev“ konečne je známy jako dielo ceny nevšednej. Je preložený do ruštiny, italštiny a j. rečí a stretáva sa všade s vrelou pochvalou a uznaním. Dej jeho je z doby ruskej carevny Kataríny II. a hlavňou osnovou jeho milostná epizoda z mladších liet

tejto panovníce, z ktorej básnik „vyriadol ideálny lesk osvetľujúci pozdejšie hrdú samovládkyňu svetlom tklivým a smerujúcim až i v hĺbinách najtemnejších jej vášní.“ Vedľa postavy Katarininej púta hlavne prekrásna postava devy Agrafény pôsobiac dojmom čarovným. Vôbec Zeyer, jako javí sa nám tuto, nachodí vždy barvu i pre postavy svoje všetky i pre sám plameň ľudskej vášne a pre temnotu posledných jej záhad; vie situáciu najzávažnejšiu psychologicky prehĺbiť i dramaticky vrcholit; najde vždy svrchovaný výraz pre tragiku života v jeho jasaní i v jeho bóle, slovom: hovorí rovno do duše a srdca, ktorým vie zatriasť až do hĺbín najtajemnejších. Má zkusenosť, znalosť života, zná ľudskú hruť tak dôkladne jako lesklé parkety salonov lebo osudy veľkej histórie. „Ondřej Černýšev“ Zeyera stavia medzi prvých hist. romanopiscov česk.

K nemu dôstojne pristupujú dva druhí pracovníci rovnako nadaní a každý z nich zvláštna individualita. Je to Václav Beneš-Třebízský a Alois Jirásek. Prvý od roku 1873. hlavne do „Lumíra“ píše svoje historické obrazy a romanetta. Je dôkladným znalcom domácej histórie, jako znamenitým vypravovateľom a rodofubom, ktorý najmä slavné storočie XV. a smutné XVI. ocenil a pochopit vie prave, čo tým väčšmi padá na váhu, keď povážime, že je katol. kňazom (v Klecanoch u Prahy). Pre vesnícky román jeho „Bludná duše“, uverejnený v laňskej „Osvěte“, bola táto zakázaná v pražskom arcib. seminári. Prvý sväzok jeho spisov „V červánčích a lesku kalicha“ neuspokojil pre pochybený, tendenčný jak zdá sa povahopis kráľa Václava IV. docela protihistorický. Za to plnej náhrady dostalo sa nám vo sväzku II., ktorý obsahuje tri obrazy hist.: Z posledných dnů Tábora (z r. 1875), Petr Obrovec (1876.) a Aneikrist (1878.) Poslednia práca je najdokonalejšia. Postava hrđinova nevábí síce veľmi, ale za to znamenité líčenie doby, do ktorej dej spadá so všetkými jej názormi, životom a činní nahradí všetko ostatnie, popri púťavom, umelecky uliatom deji. Osnova deju, pekná krajínomalba topograficky verná, mohutná scenika a zdarilý dialog sú hlavnými prednosťami Beneša-Třebízského.

Jako Beneš v okolí slánskom a vôbec v Čechách severozápadných, Jirásek pohybuje sa temer výlučne na východe a juho-východe Čiech s týmže zdarom. Pekný hist. román jeho „Slavný den,“ (vyd. v Libuši 1879.) dobyt si už hojnej priazne u čitateľstva i kritiky a historické obrázky z „Bouřlivých dob“ zvýšily len jeho obľúbenosť. Je jich päť, z nichž posledný najväčší „Na krvavém kameni“, je zároveň najlepš. Dej jeho z konca minulého storočia, keď české pluky krvou svojou farbily siný Dunaj na hraniciach tureckých a hrdinské zápasy jich vyličené sú s dokonalou rutinou, jako celý dej obostiera milá, klassická prostota Jiráskova, ktorá nevzrušuje síce ani neuchvacuje, ale dojíma, tak že čitateľ púťaný je ustavične ku riadkom jeho jako v čarovnú sieť a neustane, kým poslednia stránka nezakončí vypravovanie. Lahodný tento sloh je i Benešovi-Třebízskemu vlastný a je vôbec ťažko povedať, komu z týchto dvoch ušľachtilých novellistov a romanopiscov historických náleží prednosť.

Prichodíme k romanopiscovi, ktorého právom nazvali „Šumavským Homérom.“ Vydanie sobraných spisov A. V. Šmilovského o bolo už dávno literarnou potrebou, znamenitých diel jeho je rad zrovna neskončený: naplnia nie menej než pätnásť veľkých sväzkov. „Kmotr Rozumec,“ „Martin Oliva,“ a „Parnassie“ sú perly jeho vzácného pera a touto posledňou zahajujú sa jeho sobrané spisy. Šmilovský je dokonalý realista; nezvrhá sa ani v prehnaný, ošklivý naturalismus, ani vo formalný idealismus. Každú figuru, každý typ, jím líčený je skutočný, vzatý zo života, práve tak každý jeho dej a podľa toho je ovšem tiež líčenie krajiny a kresba charakterov. Táto poslednia je virtuosná vždy a všade. Vezmime si len najnovšiu prácu jeho, román „Nebesa“ v „Osvěte“ tohoročnej, a tam postavy mladej guvernanky Jenny Kučerovej, lebo starého farára Cvoka lebo pendant k tomuto starého Pišvejca vo „Starohorskom filosofovi“ (v „Osvěte“ roku 1877.) a doznáme toho plnou mierou. „Parnassie“ je látkou i dejom zo Šumavy, zamilovaného kraja básnikovho. Povahopis i psychologická kresba charakterov vôbec dokazujú i tu, kde je hlavnia

sila i majstrovstvo Šmilovského. Mluva vo všetkých jeho prácach je dokonalá, jadrná, vzatá rovno z ľudu, plná znamenitých zvláštností, obrátov, príslovií i porekadiel jako u nášeho Janka Kalinčáka, lenže formalne a umelecky ešte o mnoho dokonalejšia.

Ku Šmilovskému nie tak plodnosťou jako vlastnosťmi svojimi pristupuje Ferdinand Schulz, prvý český historik literarný. Už „Starý pán z Domašic“ vlní vydaný a súčasne v „Osvěte“ uverejňovaný román „Dle přírody“ príjemne vzrušili každého priateľa literatúry domácej a „Povídky“ jeho, jichž I. sväzok priniesla tohoročná Matice lidu, potvrdzujú len nádej vtedy vyslovenú, že Schulz je medzi prvými ozdobami čes. novej belletrie. „Mladá žena“ a „Rok v Praze“ sú názvy prác vo sväzku tomto obsažených (z mladších tvorieb spisovateľových pochádzajúcich) a vyznávame, že nedojala, neuspokojila nás tak hneď nejaká práca belletristická, jako „Mladá žena.“ Motív docela jednoduchý, temer každodenný, hlboká charakteristika v niekoľkých slovách, jemné prepracovanie do najmenších odstínov, v málo vetách roztrúsených jako zlaté zrnká po sviežej zeleni, veľké životné pravdy a jasná, tichá, jako kryštál priehladná reč pôsobí na čitateľa neodolateľne. O slohu Schulzovom vie každý, že mu rovného čo do dokonalosti a krásy slovesnej vyhľadať treba.

Mladý, znamenite nadaný novellista Fr. Herites, vydal tiež v posledných dňoch obsažnú zbierku svojích arabesek a kresieb. Základný ton temer všetkých čísel knihy jeho je pessimistický, ale nezkúsené oko nezbadá toho pre to vonné kvieľa líčenia a usmievajúce sa vňady, ktoré hľadia na nás z každého rozkošného obrázku. Dej maličký, krátkučký, niekedy len výjav osamotený, podaný málo slovami, ostrými črtami, mlouvou lahunkou, formou žiarivou, oslňujúcou, v Jakej kocháme sa u Svatopluka Čecha a všetkých lepších novelistov českých v novej dobe. Vidno, že Herites má tenže smer, jako majster, za ktorým neodškriepne kráča, ačkoľvek i Neruda i starší novellisti domáci (Tyl, Rubeš, Marek) odchovali ho plodmi svojimi. Genry „Rodina pana kontrolora,“ tklivý kus z života

úradníckej rodiny a „Šípy Amorovy“ blížia sa najlepším skladbám Sv. Čecha. Menujeme ešte len práce „Bratří a sestra,“ „Malo-městské, studie k románu“ a z Italských kresieb obrázky „Model“ a „Román malé Idunky,“ práce to brillantné. Herites je úplným realistou, u neho jako u všetkých znamenitých súdruhov jeho čistý realismus snuje dej svoj na lúštení problému psychologického a kresby jeho čo do formálneho prevedenia sú pravé kúsky kabinetné.

V posledných dňoch pripojilo sa ku zvučným menám týmto nové: R. E. Jamot (Dr. Thomayer) vydal sväzok kresieb v genre novellistickom a nazval jich „Příroda a lidé.“ Dobre povedal jeden z posudzovateľov knihy, že ju písal prírodopýtec i poet. Veľkomeštia-kovi obrázky tie nahradia temer prírodu i požitok z nej plynúci. Spisovateľ vodí nás po lúkach, horách, rybníkoch, potokoch, močarínach i lesoch, v každej dobe, za svitu, sotva že sa brieždi, i za mraku, v lete, v jaseňi, z jara i v zime, dívame sa na boj malých tvorov, jich prácu, snaženie i radosť, vidíme chrobákov, vtáčkov, ryby i kvetiny v jich domácnosti, a pri tom cítime celú vôňu jara, štiavnatú zelen, ba i šumot jedlín, hukot a trblietavý lesk vody i zase síchravú mhu podzimmú. Známe to temer všetci a predsa na dívime pravdivosti i sviežosti kresby i bariev a elegantnému slohu. Druhá časť knihy, kde spisovateľ líči typy z ľudu, je nie menej zaujímavá. V celku nemá kniha Jamotova predchodcov v literature čes. a je v obore svojom vzácnosťou jedinou.

Konečne nám treba zmieniť sa ešte o dvoch nových publikaciách Holečkových, z nichž druhá nepatrí síce do belletrie, ale preto ju sem priradíme. Sú to „Černohorské povídky“ (diel I.) a „Za svobodu“ (diel III.) V prvej knihe vidíme päť roztomilých novel, látkou z junáckej Čiernej Hory, ktoré vyznačujú sa všetkými peknými vlastnosťmi dobrej poviedky: plastika v líčení, podarená invencia, vďačná látka, znamenitá reč a ten vždy junácky, bodrý ton, ktorý hlaholí nám zo všetkých prác Holečkových. Zdravý humor korení všetky temer čísla. Máme-li klasifikovať,

primát príslúcha novelle prvej, „Bitva u Fundíny r. 1876.“ a rozkošnému genru „Stane,“ hlavne pre peknú charakteristiku devíc černo-horských. — III. diel spisu „Za svobodu“ líči význam bitky u Vučidolu a pokračuje vo scénach z bojovného života Černohorcov v Hercegovine. Čierna Hora so svojimi pome-rami politickými, štátnymi i sociálnymi leží pred nami jasne jako v zrkadle. Kolké veci pojmáme z cela ináč, než predtým! Je to sku-točná „Sparta Slovanov.“ Realistické líčenie pretkávané božským, večne sviežim humorom (viď len kapitolu „Černo-horský zázrak“) a pekná, jadrná mluva sú prednými vlastnosťmi znamenitého toho diela, jehož IV. sväzok pri-nesie junácke epizódy zo života najlepších junákov černo-horských (Marka Miljanova, Peka Pavloviča, Miljana Vukotiča a j.) život, na Cetyni a černo-horské školstvo, ktoré doká-že, že Černohorci sú národom kultúrnym, vzdelaným.

K vôle úplnosti zmienime sa stručne ešte o zbierkach starších v obore belletrie. Stan-ko v ského posmrtný román „Dobrodruzi“ je určený a písaný opäť pre veľké obecen-stvo, ktoré číta len pre zábavu a poučenie. Blížiaci sa smrť nedovolila ruke spisovate-lovej, pracujúcej so zimničnou rýchlostou, aby dielo umelecky prehýbil a vypiloval. Než i tak, jak je, vykoná mnohé služby dobré a horúcim svojím zápalom a láskou k rodnej zemi utvrdí nejedno vnímavé srdce v uprímnom rodo-ľubstve.

Podobnou knihou zo stanoviska umele-ckého sú Stroupežnického „Rozmarné historky,“ humoresky vypočítané pre zábavu a veselé zasmiatie a tam cieľa sa neminú. Trvalejšej ceny v nich niet.

„V mraku a světle“ od Václava Beneša-Šumavského (red. „Morav. Orlice“) ešte v lani vydané, sú arabesky pekným, ľahkým slohom písané, plné hlbokého citu a ušla-chtilej tendencie. Zvlášte tie, ktoré osnované sú na látke zo života pražského, sú veľmi originálne a šťastné. Taká je príkladom ara-beska „Svatopetrský doktor Faust“ alebo „Hoši z osmnácté chasy“ a v. j.

Tým by sme boli stručne soznámili sloven. obecenstvo s najnovšími knihami peknej prosy

českej. Nech siahne po ktorejkoľvek, všade najde mnoho vlastností znamenitých a dozná, že literatúra bratov našich má tak šťastných historických romanopiscov jako sociálnych, salonných, konveršných lebo spisovateľov románu vesnického, že má dokonalých gen-reistov a novellistov vôbec, za jakých by sa nezahanbila ani žiadna literatúra svetová. Kto vec sleduje a zná, nebude to považovať za hyperbolu.

Dnes len ešte chcem sdeliť s et. obecen-stvom, že vlny priazne, ktoré za posled-ných dób rozíhraly sa na mori vzájemnosti československej, príbojom svojím šíria sa už i za medze kráľovskej matičky Prahy. Spre-vádzaní priateľmi veci slovenskej, spisovateľmi Rud. Pokorným a Joz. Holečkom, vyleteli sme si (všetka Slovač v Prahe na vysokých sko-lách študujúca, niekoľko Moravanov i jeden brat Juhoslovan) dňa 5. júna do Heřmanova Městce a ztadiaľ do staroslavných Pardubic. Prekrásne okolie mestecké neminulo sa s účin-kom na nás všetkých a skvelé pohostenie znamenitých jeho obyvateľov dovršilo radostný dojem. Keď zavznela trávica v besede občan-skej, zahlaholily zvuky slovenských, hrvatských i srbských prípitkov, zahrnelo Chalúp-kovo klassické „Mor ho!“ ktorému s utaje-ným dychom načúvala shromaždená intelli-gencia, rozprúdila sa zábava tak iskrenná, vrelá, nenútená, že len junácke „od zeme,“ tanec náš tu posiaľ nepoznaný, bol v stave stupňovať ešte všeobecné nadšenie. V Městci pobudli sme tri dni, videli na výlete veľko-lepe usporiadanom hrad Lichnicu, z nehož je čarokrásna vyhládka ďaleko na východ i juh, videli sme ďalej Pardubice, kde prijala nás opäť s opravdovou slovanskou pohostin-nosťou národnia intelligencia s mešťanostom, reáln. professormi a riaditeľom Jahnom (spi-sovateľom a básnikom českým) v čele, videli sme hrad Kunětický a z neho zasnažené kon-čiare hôr krkonošských so Sněžkou v mohut-nom strede, a tu na tých velebných rozvali-nách, kde nesčíslné upomienky historické, slavné i neslavné, derú sa do hlavy, zadu-mali sme sa opäť a opäť nad tým milokrás-nym krajom, kde zlatozelené šire polia, po-siate chumáčami lesov, pretkané striebornými

vodami, biele vesnice s modravým dymom
z nich vystupujúcim a šire úrodné nivy tiahnu
sa až ta k modrým horám obzor lemujúcim, že, veď i my máme kraj doma raju podobný,
zem krásnu, lež nešťastnú, neskonale ne-
šťastnú! — — — Jaroslav Vlček.

Vukana.

(Zo srbského *Ognoslav Dobrodružský.*)

(Dokončenie.)

VI.

Celé veľké srbské carstvo ozývalo sa radostnými piesňami. Spievajúc vracali sa vojníci do svojho domu, ktorí za otčinu krv prelievali; spievajúc dočkala jich doma rodina. Zas blahoslavený pokoj rozostrel zlaté kriedla nad krásnou srbskou zemou a spokojnosť opanovala každého.

Prizren za týdeň slávil víťazstvo nad buričmi. Kráľ vše nové a nové hostiny usporiadal k pocte Vladislavovej, ktorého Prizrenčania na rukách nosili, žehnali ho a v piesňach vencami krášlili.

A či bol Vladislav šťastný v tolkej radosti, či sa on súčasnil v nej, či požíval to, čo vydobyl, zničiac pri tom vlastné srdce? . . . To by nebol nikto v stave povedať, ani jeho milá sestra, ktorej on aj tie najväčšie tajnosti sveril. On mlčal ako nemý kameň a na dotazy odpovedal trpkým úsmechom, ktorý mu vždy kolo bludých perí obletoval od toho okamihu, ako vrele pobozkal mramorové čelo omdlelej, nesúdenej mu milej! . . .

Divný bol to úsmech! Jeho krásny obličej sa tratil v tom úsmechu ako červené slnce, ktoré sa nemôže zbaviť množstva čiernych oblakov, ktoré zo všetkých strán zakryli a nedovolila mu, aby zasvietilo jasnými lúčami.

Kráľ a rodičia vidiac, ako jim zo dňa na deň jich nádeja vädne, zaklínali ho, aby jim povedal, čo ho trápi; ale on sa usmieval, vždy usmieval . . .

Len sestre Vladislavovej napadlo, aké je to súženie, keď sa jej zrak stretol s tým trpkým úsmevom a od žalosti vždy zaplakala. Niekedy si sadla vedľa neho, nežne ho objala a dlho mu do očí hľadela. Poznať bolo na nej, že aj ju bolelo srdiečko, ako brata; preto Vladislav vždy srdečne jej ruku stisol, bozkával ju a pošepkal jej:

„Či ti je ľúto, že je tvoj brat šťastný? Ver mi, ja som šťastný, celkom šťastný!“

Medzitým kráľ vymýšľal všakové prostriedky, akoby mohol vyliečiť svojho Vladislava. Napokon prišiel na myšlienku, že ho ožení.

„Mladý je,“ myslel Milutin, „lahko zabudne na žiaľ v náručí milej a vernej žienky!“

Ale keď oslovil Vladislava, zpytujúce sa ho, z ktorého domu chce, aby mu nevestu vypýtal, on sa chutne zasmial:

„Či sa môžu aj mrtví ženit, drahý strýče?“

A opravdu, on bol mrtvý. Jemu Vukana milá bola sťa život, ale otčina mu bola nad život mnoho drahšia; preto zomrel za ňu, vytrhnúc srdce z hrudi, v ktorom je všetek život! . . .

* * *

Zas je krásny, tichý, čarovný letný večer. Ó, keby vedel vypovedať všetky tie city, ktoré sa mu v srdci vzbudia, keď slnce zapadá a celý vesmír sa zaligoce v najjasnejšej, v najmilšej svojej kráse, keby vedel vypovedať, vypovedal by najsvätejšie, najčistejšie, najvznešenejšie okamihy svojho života.

Na krásnej, čistej oblohe, ktorá nad omol-skými vrchami tak krásne modrá je, poniektorá hviezda počína sa ukazovať, počína svojím večným mihotom vyprávať o slasti nebeskej, ktorá na ľudí čaká po smrti . . .

V Zdrele ležia všetky hrádky v rumoch a len z rozvalín hlavného hradu dvíhajú sa stĺpy hustého dymu, nesúc sebou do neba duše zhytných nešťastníkov.

V radosti, že zostali víťazi, zabudli kráľovskí pohrobí mrtvolý zhytných, ale len podpálili hrad, aby nikdy nemohol byť útulkom buričov, potom odišli a mrtvolý nechali ležať rozhádzané ako snopy, žeby jich oplakaly sovy a kувici a pohrobily dravé zvery.

Vukana, sediac v jaskyni, čakala na Jelicu; ale tej nebolo. Ona často chcela, nemohúc od netrpelivosti na jednom mieste sedieť a chodiac po jaskyni, výstf von; ale strážár ju nepustil. Prosila, hrozila, ale všetko darmo, musela čakať a počúvať.

Napokon aj trpelivosti ubudlo. Začala sa starať, prečo Jelice niet... Objal ju strach... Veď samotná bola tam ako za živa pochovaná. Darmo chcela voľnejšie dýchať, dusilo ju, mala zahynúť, preto sa rozbehla von, trebars ju strážár usmrtil, veď ona aj tak nemá pre koho žiť...

A hľa! Niet strážara!

Poponáhla sa cestou, ktorá von viedla a ktorá v skale vykresaná bola. Nemohla sa predívť, ako ju mohol strážár nechať a nepovedať ani slova. Ona nevedela, čo sa v hrade dialo, pokým ona v jaskyni druhými myšlienkami zaneprázdnená bola. Nevedela, že boly okamihy, v ktorých musel strážár na povinnosti zabudnúť a svoju vlastnú kožu chrániť.

Nieje potrebné, aby som rozprával, ako bolo nešťastnému dievčaťu, keď do hradu vstúpila, ktorý v najväčšej sile zanechala, v ktorom zanechala otca s mnohým vojskom, a teraz je len hrstka pospola, po ktorom je niekoľko hrbov mrtvých, krvavých, okaličených trupov...

Skrikla a bez seba tu stála. Pritisnúc jednou rukou hruď, a akoby sa bála, že sa jej pukne, druhou rukou zastrela oči, akoby sa chcela presvedčiť, či nespí... Pošla niekoľko krokov neistých, potom sa zastavila. Nevedela, chudera, na ktorú stranu sa má obrátiť. Všade len chladné mrtvoly a ešte chladnejšie steny; teraz len videla, že je na seba nechaná, od každého opustená.

„Otče môj!“ skriklo dievča, keď uzrelo všetko to, „kde si? Či ste ma všetci zanechali? Čo som vám zlého urobila? Jelica, sladká moja Jelica!“

Ale nikto neodpovedal. Len steny skál z tej strany Mlávy niekoľkoráz opakovali:

„Jelica, sladká moja Jelica!“ akoby sa posmievaly jej bólu.

Sirôtka sa zatriasla a spustila sa na skalú, na ktorej dlho ležala a z ktorej možno ne-

bola by ani stala, keby ju neboly zobudily nejaké vzdychy.

Akoby z druhého sveta počut bolo temné stenanie:

„Pomôz mi, sestro, pre Boha ťa prosím!“

„Ó, či jestvuje živá duša na týchto rúdoch?“ obrátila sa Vukana, naslúchajúc na všetky strany; „kde si, kto si?“

Z jednej hrbý mŕtvol namáhal sa niekto vytiahnuť sa, ale od mnohých rán nemohol viac trupov so seba shodiť.

Vukana dobehnúc zhrozila sa nad ranami, keď ho vytiahla.

„Vodu — vodu — až Boha znáš!“ sepal nešťastník, svijajúc sa a rukami zapchával ramu, akoby chcel zadržať tej veľa krve, ktorá zo srdca tiekla, akoby chcel rukami zastaviť život, aby neodletel tak chytro — veď je ešte mladý a žiť je tak sladko!...

Vukana vo veľkom žiali nepočula, o čo ju zomierajúci prosí, ale ho zaklínala, aby jej povedal, čo sa to stalo, kde je jej otec?“

„Všetkých — kravevič pobil — pán — spálil — odišiel — vodu, vodu!“

Ó, dievča by rado bolo seba s nejakým oružím zaklalo, keby vedelo, že jej krev premenila sa v chladnú vodu, aby zahasilo ňou smäd nešťastníka, ale ináč nemôže mu vody podať...

Ranený vzdychol. Vukana dlho naňho sa dívala, akoby mu závidela, že zomrel; potom sa náhle odvrátila od neho.

„Kralevič!“ prehovorila pre seba. Ach, on mal pravé kráľovské srdce... A ja som ho, nešťastníca, milovala, ja ho aj teraz milujem, aj teraz, keď mi všetko usmrtil a odňal!... Vladislave, Vladislave!...“ Po týchto slovách uzrela nenazdajky za hrbou skál ženský oblek. Nezadivila sa, keď videla svoju priateľku. Jelica akoby v smrti krajšia bola bývala, a keby nebolo dokaličené jej telo, Vukana by bola myslela, že spí.

Vukana ju zodvihla a bozkávala jej bládú tvár, ktorá pri mesiačku žltou sa zdala byť.

„Aj teba majú rozniesť čierni havrani, drahá priateľka moja? Nie, nie, to nebude, to ja nedovolím!“

Takto shovárajúc sa s mŕtvou Jelicom, prišla Vukana k najväčšej, k najstrmšej pre-

pasti, potom vrele objala mrtvolu, tisnúc ju k sebe a s ňou — skočila dolu . . .

Čím viac dolu letela, neborká, tým viac sa od stien odrážala, pokiaľ ju neobjaly búrne vlny Mlávy.

Ešte niekoľko ráz osvietil mesiac dve krásne dievčenské tváre, s ktorými hraly sa vlny Mlávy; ešte niekoľko ráz zabelel sa biely odev, potom všetko zmizlo . . . Len Mláva večne šomre, večne sa náhli, aby čím skôr usla z nešťastného Ždrelo . . .

* * *

Či sa mne toto snívalo na starých rozvalinách Vukany, učiečkanej divným hučaním Mlávy v tej ešte divnejšej dobe, alebo mi všetko to niekto rozprával? . . .

Nesnívalo sa mi; zpýtaj sa bárs ktorého pastiera alebo vozku, ktorý fa vezie cez čudné Ždrelo, zpýtaj sa ho, či vie voľačo rozprávať o rumoch, ktoré sú po vrchoch rozprestreté, a on ti začne dlhú poviedku o kráľoviču Vladislavovi a o nešťastnej Vukane, ktorá do Mlávy skočila z najväčšej strminy; preto tá celá stena nazvaná je po jej mene: Vukan. Povie ti, že je to číročistá pravda a že jemu práve tak rozprávali jeho stari . . .

Literatúra a umenie.

Slovenský Letopis pre históriu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu. Roč. IV. Sošit 2. Obsah: Záhadné dejepisné otázky (Sv. Štefan ustanovil svojho nástupcu? Peter kráľ. uh. Samuel kráľ. uh. Dočasný vojvoda Slovenska r. 1042. Pád kráľa Samuela. Smrť Samuela. Povaha Samuela.) Cyrillo-methodejská bohoslužba bola slovenská. Kronika u Jana Thurociho. Vzatie Nových Zámkov r. 1633. Cechovné listiny. Počet obeznych miesta Skalicze. Listy ženské. Listy (slovenské) Benických (z Turca). K dejepisu fary vo Valaskej. Knihozor. Drobnosti.

V Moskve vyšiel tretí sväzok zaujímavej zbierky pod názvom: „**Listy pisané M. P. Pogodinovi zo slovenských krajín**“ (1835—1861). Vydal Nil Popov. Nákladom carskej spoločnosti pre pestovanie histórie a starožitností pri moskevskej universite. Je tu 22 veľkých cestovných listov O. M. Boťanského, 140 dopisov Pavla J. Šafárika, 22 listov od Hanku, 24 dopisov od Zubrického, 22 listov od Karadžiča, 12 dopisov Bagilevičových a po niekoľko listov od Lindeho, Maciejowského, Kopitara, Kollára, Štúra, Gaja, Miklošiča a jiných.

„**Osvěta**“, listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Ročník X. Díl II. Číslo 7. Obsah: Obětovaný. Historický obraz od Aloise Jiráskaa.

OBSAH: Ealija. Povest od Vajanského. (Pokračovanie.) — Ku dnu 6. júna. — o. — Nepokojný odpočinok. (Pokračovanie.) — Utek. Ballada. Z A. Mickiewicza M. Dumný. — Apoštol. Poviedka. Rozpráva Jozef Skultéty. — Anthropologické úvahy. Dľa Karola Rosenkranza a Emanuela Kanta P. H. — Kritické listy. Miloslav. — Listy z Cech. XI. Jaroslav Vlček. — Vukana. Zo srbského Ognoslav Dobrodružský. (Dokončenie.) — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hácky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knihtačiarkeho účastinárkeho spolku v Turč. Sv. Martine.

Díl I.: V zajetí. Dřevorabec. Kresba ze Šumavy od Adolfa Heyduka. (Dokončení.) O chemické synthesi. Píše Zdeněk Jahn. (Dokončení.) Zolovy sensační romány. Otázka židovská. Píše František Schwarz. Rozhledy v umění výtvarném: Z výstavy Žofinské. Píše Dr. M. Tyrš. (Dokončení.) Styky M. P. Pogodina se západními Slovany. Od Jar. Hrubého. Nové písemnictví: Básně. Posuzuje Ferdinand Schulz.

III. zpráva pohádkové komisse v r. 1879—80.

Jak z předešlé naší zprávy jest zřejmo, hodlali jsme vydati letos úplnou sbírku „Písni Slovenských,“ avšak panu Prorokovi, pořadateli naší sbírky, sešlo se tolik látky, že jsme se rozhodli rozděliti „Písne Slovenské“ na dva díly. První zakončíme objemnějším třetím sešitem, jenž vyjde v nejbližších dnech; na to vydáme, jak již oznáměno, hned po prázdninách „Pohádky a pověsti“ a po nich ukončíme sbírku „Písni Slovenských.“ Toť programem našim na rok budoucí.

Z pohádkové komisse lit. řeč. spolku „Slavia.“

V Praze, v červnu 1880.

K. V. Dvořák, J. L. Kubín,
předseda. jednatel.